

CONTRA

nr 6 1992 (nr 106 från starten) årgång 17 Pris 25:–

FEM HUNDRA KRON

**Valutakrisen inte
marknadens kris**

**Dexters nya kassettband
Ryskt spioneri fortsätter
Moldavien**

FRIHETENS RÖST
för västerländsk demokrati

CONTRA

oberoende borgerlig tidskrift
utges sex gånger årligen
ISSN 0347-6472

Copyright Stiftelsen Contra

Eftertryck endast efter överenskommelse

Ansvarig utgivare

Anders Fjällström

Adress

Box 8052, 104 20 STOCKHOLM
Tel 08-654 95 52 (liven 08-751 56 26)
Telefax: 08-654 95 52 (ring oss innan Du faxar)
Frikhetens röst (telefonvarare) 08-652 48 99

Prenumeration

Minst 145, rekommenderat 200 kronor, per år.

Inbetalas på postgiro 85 95 89-4

eller bankgiro 261-2638.

Finland: Minst 124 mark per år.

Finländskt postgiro 1125 82-9.

Norge: Minst 145 norska kronor per år.

Norskt postgiro 1 99 82 77.

Danmark: Minst 145 danska kronor per år.

Danskt postgiro 1 69 06 96.

Medarbetare

Styrseordförande: Géza Molnár

Redigering & Layout: Anders Fjällström

Redaktion: Christer Arkefors, Anders Fjällström,
och Carl G. Holm.

Övriga medarbetare: Tommy Hansson, Bertil Häggman, Birger Larsson, Bertil Lindblom, Arne Sundström, Roger Söderqvist, Heidi Torbergsen, Marek Zyto samt Peter Hartvig, Allan C. Brownfeld, Washington och Rune Westin, Sydney.

Annonser

Johannes Dirfeldt 0522-416 06

Länskontakter

Blekinge: Mats Mårtensson 0455-133 36

Bohuslän: Se Göteborg

Gotland: Alf Norbäck 0498-102 06

Gävleborg: Grethe Blomgren 026-27 31 23

Göteborg: Magnus Ekelund 031-84 70 21

Hälsingland: Jörn Alwerud, 0346-620 46

Jämtland: se Västermanland

Jönköping: David Stavenheim 036-18 68 62

Kalmar: Se Jönköping

Kopparberg: se Gävleborg

Kristianstad: Oia Axelsson 0451-802 65

Kronoberg: Bengt Sjöberg 0372-147 21

Malmöhus: Mats Gunnarsson 0418-229 43

Norrbottnen: Elsaabeth Olsson 0970-340 85

Skaraborg: Frank Wurm 0500-335 44

Stockholm: Claes Henriksson 08-761 28 36

Södermanland: Tibor Somogyi 0152-152 62

Uppsala: Hermann Schulze 018-35 81 28

Värmland: se Örebro

Västerbotten: Georg Norlin 0912-300 62

Västernorrland: Herbert Forsström 080-246 98

Dr: Stanley Skoglund 060-56 89 65

Västmanland: Michael Berg 021-270 33

Älvsborg: Evald Olsson 0531-112 65

Örebro: Karl-Edvard Hellkvist 0581-132 22

Östergötland: se Jönköping

Danmark: Lise-Lotte Hartvig 64 79 18 72

Norge: Arne Styhr 02-58 08 86

Nyland: Roger Wessman 90-76 69 37

Österbotten: Joakim Förars 961-21 14 04

Egentliga Finland: Joakim Förars 921-518619

Presslagd 1992-10-06

Vänersborgs Offset AB, Vänersborg 1992

CONTRA-NYTT

Hjälp oss att få fler prenumeranter

Sverige är fullt av personer som skulle prenumerera på Contra – om de bara kände till tidningen. Andra, som också borde vara prenumeranter, känner till Contras namn men har kanske fått innehåll och inriktning om bakfoten.

Där kan Du som Contraläsare göra en insats, genom att personligen överlämna ett exemplar av Contra till vänner och bekanta som du tror skulle vara intresserade av att prenumerera.

Behöver Du exemplar för utdelning: kontakta redaktionen så skickar vi gratis det antal tidningar Du behöver.

Beklagligt tryckfel

I Tommy Hanssons artikel om politiska mord i Sverige i förra Contra fanns ett beklagligt tryckfel. I en bildtext på sidan sju står att läsa att Gustav IV Adolf blev mördad. Som flera läsare mycket riktigt påpekat vore ett sådant påstående, om det funnes belegg för det, inte mindre än en historisk sensation. Gustav IV Adolf blev inte mördad, utan *störtad*.

Ett annat tryckfel, fast av mindre betydelsefullt slag, fanns på sidan 5: LSD är en förkortning för *Lysergisyredietilamin*. Här hade bokstaven "g" fallit bort.

Vi tar tacksamt emot alla synpunkter på felaktigheter i tidningen.

När Din prenumeration går ut...

bifogar vi ett meddelande om detta med den sista tidningen på prenumerationen. Med varje tidning följer ett inbetalningskort – för att Du enkelt och bekvämt ska kunna göra beställningar från Contra.

INNEHÅLL – CONTRA 6/1991

sid

- 3 Valutakrisen inte marknadens kris**
Carl G Holm analyserar den senaste valutakrisen
- 6 Tror du mig bättre nu?**
Carl-Anders Dexters nya inspelning presenteras
- 8 Business as usually...**
Tomme Hansson om nutida ryskt spionage
- 11 Gula sidorna**
Aktuella smånotiser.
- 15 Ozonhållet – en ihålig tes?**
Tyska forskare hävdar att ozonskicket inte är skadat.
- 16 Vapenteknologin inte fulländad...**
Fördjupade analyser av händelseförloppet under Gulfkriget.
- 18 Moldavien**
Contras artikelserie om fd sovjetrepubliker fortsätter
- 21 Teeth of Iron**
Contras medarbetare i Australien har kommit ut med en bok.
- 22 Boknytt**

Valutakrisen inte marknadens kris

Planekonomin faller samman i hela världen. Priserna släpps fria. Regleringar avskaffas. Ett sjukt system faller ihop på grund av sina inneboende brister.

Men det viktigaste priset av alla kontrolleras fortfarande med drakonisk hårdhet av staten i många länder. Priset på det egna landets valuta.

Vi har under de senaste månaderna fått läsa hur "marknaden" tvingat fram devalveringar och "chockräntor". Men är det verkligen marknaden som skapat problemen? Nej, vid en närmare granskning visar det sig tvärtom att det är *bristen på marknadsstyrning* som är upphov till problemen.

Hur styrs priset på en valuta och hur kan själva styrmekanismen skapa problem? Längre hade vi guldmyntfot, valutorna var knutna till en enda vara, ädelmetallen guld. Alla priser sattes i relation till guld, som ansågs vara en "objektiv" värdemätare.

Det innebar dessvärre att världsekonomin kom att styras av nya guldfyndigheter. När guld hittades i Kalifornien, Alaska eller Sydafrika blev det inflation. När guldgruvorna började sina blev det dåliga tider. På 1930-talet hade guldmyntfoten i sin ursprungliga form spelat ut sin roll. Den kom dock tillbaka efter Andra världskriget i reviderad form.

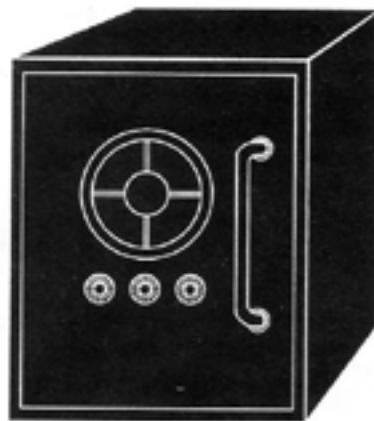
Bretton Woods – växelkurssystem som fungerade i över tjugo år

I Andra världskrigets slutskede, 1944, träffades en internationell överenskommelse om valutasamarbete i Bretton Woods i New Hampshire. Avtalet innebar bl a att Internationella valutafonden, IMF, inrättades.

IMFs uppgift var att stabilisera valutorna för att växelkurserna skulle hållas stabila.

Grundidén var att den amerikanska dollarn skulle vara knuten till guld och att övriga valutor skulle vara knutna till dollarn. De fasta växelkurserna syftade till att underlätta den internationella handeln. Företagen skulle veta vad de fick betalt även om de sålde varor i främmande valuta.

Sverige anslöt sig till Bretton Woods-avtalet efter den svenska (och brittiska) devalveringen 1949. Sedan hölls en fast växelkurs mot dollarn ända fram till bör-

jan av 1970-talet, då Bretton Woods-systemet havererade, delvis på grund av utvecklingen i samband med den första oljekrisen.

Det grundläggande problemet med Bretton Woods var att systemet inte tog hänsyn till att de deltagande länderna befann sig på skilda ekonomiska utvecklingsnivåer, att räntorna varierade och att den ekonomiska politiken varierade. Västtyskland förde t ex en politik som ledde till låg inflation, medan inflationen var betydligt högre i t ex Storbritannien och Frankrike.

Det som 1945 hade varit en realistisk växelkurs blev successivt orealistiskt. Britterna fick svårt att sälja sina varor och en devalvering tvingades fram. Dock först efter mångåriga problem där Storbritannien betraktades som Europas sjuka man (det här var innan Margaret Thatchers tid).

Valutaregleringen en svår inskränkning i den personliga friheten

Med fasta växelkurser och högre räntor i utlandet än i Sverige skulle pengar snabbt flyta ut ur landet. Så skedde inte och orsaken var hårda kontroller – till förfång för näringslivets utveckling och medborgarnas personliga frihet.

I samband med Andra världskriget införde Sverige regleringar på många områden. Hyresregleringen är ett minne från den tiden. Valutaregleringen var ett annat. Svenskers köp av utländsk valuta var underkastade restriktioner. Ända tills för några år sedan var det förbjudet för privatpersoner att föra ut mer än 6.000 kronor ur landet. Socialdemokratiska partiets kassör Nils-Gösta Damberg och två partikamrater åkte 1975 fast i tullen när han hade 200.000 kronor med sig för att ge stöd till sina finska partibröder.

En vintermorgon i mitten av 1980-talet genomförde polisen nära 20.000 olagliga kroppsvisitationer på flygplatser och färjeterminaler för att kontrollera att ingen hade med sig mer än de tillåtna 6.000 kronorna. Den som hade med sig mer fick pengarna beslagtagna och dessutom bötesstraff. Redan då kostade ett hotellrum i en storstad över 1.000 kronor natten. Med mat och dryck kunde en laglydig svensk utan kreditkort vara utomlands i högst 3–4 dagar.

Storföretagen fick föreskrifter hur de skulle sköta sina utlandsbetalningar och också bankernas affärer styrdes i detalj av staten. Varje svensk utlandsinvestering skulle omsorgsfullt prövas av Riksbanken, som bara beviljade tillstånd om förslaget föll Riksbanken på läppen.

Flertalet investeringar fick visserligen i slutänden tillstånd, men först efter en lång tidsödande process, där näringslivets toppar fick krusa unga assistenter på de tillståndsgivande myndigheterna. Det kunde ta ett halvår eller ett år att få tillstånd för de enklaste affärer och under tiden blev verksamheten ofta lidande. I många fall var

det utländska konkurrenter som istället fick göra affären.

Ett belysande exempel är att handelsminister Gunnar Lange försökte stoppa Volvos försök att sälja bilar i USA. Ett svenskt företag skulle vara dömt att misslyckas på marknaden i bilens "hemland". Volvo lyckades dock gå runt regleringarna och skapade därmed den största enskilda marknaden för svensk exportindustri.

Först 1989 och 1990 släpptes regleringarna och svenska företag och fonder blev fria att placera där de trodde att avkastningen var bäst.

Det var under toppen på högkonjunkturen och de placeringar som gjordes inledningsvis blev ofta fiaskon. De som skulle investera hade i utgångsläget inga placeringar alls utomlands och ville nu kanske placera hälften av sina tillgångar i utlandet. Pengarna brände i fickorna och missagen blev jättelika.

Sett i ett längre perspektiv är det säkert naturligt att placera en del av "portföljen" i utlandet. Därigenom minskas riskerna och avkastningen kan förbättras.

Men om de generella riskerna minskas finns det också en risk som ökar. Risken för valutakursförändringar, dvs devalveringar.

Kreditgivningen exploderade när regleringarna avskaffades

En annan reglering som länge styrde Sverige var kreditregleringen. Det var omöjligt för privatpersoner och företag att få lån på "kommersiella villkor".

Riksbanken och bankinspektionen styrde utlåning och räntor, vilket innebar att bankerna dels valde att sätta pengarna i "säkra objekt", dels att gamla bekantskaper gynnades. I praktiken innebar detta att det var lätt att låna till fastigheter och svårt att låna till utveckling av företag. Att det var lättare att låna till "gamla och trötta" företag med stora säkerheter än till "nya och hungriga" företag, som ännu inte skaffat sig belåningsbart "dödkött" i balansräkningen.

Denna inriktning på bankernas kreditgivning levde kvar även efter avregleringen av kreditväsendet. Banktjänstemän i ansvarig ställning visste att det var säkert att låna ut till fastigheter. Ingen hade någonsin fått sparken för lån mot fastigheter som säkerhet, eftersom fastigheterna alltid gick att sälja för att få ut ersättning om kunden själv inte kunde betala.

De visste också att de skulle akta sig för

Talet om att valutakrisen visat marknadsekonomins tillkortakommande är felaktigt. I själva verket är det den statliga regleringen av priset på valutan – ekonomins viktigaste "insatsvara" – som förorsakat krisen.

entreprenörer, eftersom förlustrisken där kunde vara både fem och tio procent. Bankernas kreditförluster var i storleksordningen 0,1–0,2 procent av utlåningen per år. Orsaken var enkel. Räntan var reglerad. Kreditmängden var reglerad. Den enda frihetsgraden som återstod var valet av kunder. Bara bombsäkra betalare fick lån. Tusentals lysande affärsidéer stoppades av banktjänstemän som var mer intresserade av att undvika risker än att tjäna pengar.

Bostadspriserna hölls nere artificiellt. Bara de som hade kontakter på banken fick låna. Övriga fick snällt sitta kvar i sina hyreslägenheter. Tillgången till kredit blev en klassklyfta.

När bankerna plötsligt fick låna ut till vem de ville skulle det göras av de tjänstemän som lärt sig att fastigheter var den bästa säkerheten. Samtidigt var det just på fastighetssidan som efterfrågan var störst. Efterfrågan på bostäder drevs upp genom generösa subventioner till byggandet. Många bodde trångt och obekvämt trots att de var villiga att betala betydligt mer för en rymlig bostad. De hade tvingats till det oönskade boendet eftersom de inte kunnat låna pengar.

Det här var startpunkten för ett "rally" på bostads- och fastighetsmarknaden. Ökade lånemöjligheter drev upp priserna.

Ökade priser lockade till ytterligare investeringar i fastigheter för att ta hem prisstegringsvinster. Och bankerna ställde hela tiden glatt upp. Fastigheter var ju traditionellt den bästa tänkbara säkerheten.

I slutet av 1980-talet var prisnivån på kommersiella fastigheter så hög att hyrorna inte ens räckte till för att betala räntorna på lånen. De stora fastighetsägarnas kalkyler byggde på att fastigheten skulle säljas för ett ännu högre pris senare. Denna orimliga kalkyl accepterades beredvilligt av de banker som fostrats i reglerings-systemet.

En faktor som ytterligare bidrog till den snabba kreditexpansionen var att avregleringen genomfördes innan skattereformen. När avregleringen genomfördes fick låntagarna fortfarande upp till 80 procent av sina räntor betalda genom sänkta skatter – idag är motsvarande siffra 30 procent. Det lönade sig privatekonomiskt att låna, särskilt för dem som var höginkomsttagare. Hade skattereformen genomförts före avregleringen på kreditmarknaden hade utvecklingen säkert blivit en helt annan.

Bankernas pressar staten för att slippa devalvering

Bankerna ökade sin utlåning mycket snabbt. På tre år tredubblades kreditvoly-

men. Det fanns ett stort uppdämt lånebehov. Bankerna ökade dock inte sin inlåning från den svenska allmänheten lika snabbt. Istället började de låna utomlands. Idag finansieras hälften av de svenska bankernas utlåning från utländska banker.

Ett argument för fasta växelkurser var länge att de svenska exportföretagen skulle veta vad de fick betalt för sin export. Fasta växelkurser skapade stabilitet. Det är idag ett helt föråldrat synsätt. Exportindustrin kan idag täcka in sina framtida intäkter genom sk terminsaffärer. Det innebär att det företag som räknar med att tjäna pengar i dollar kan sälja ännu inte intjänade dollar på den sk terminsmarknaden. Genom detta är det lätt att ordna fasta intäkter i svenska kronor, så att ett företag inte behöver riskera något alls på en devalvering.

Den här tekniken har dock inte bankerna tillämpat när de lånat utomlands. De allra flesta lånen är tagna i dollar eller ECU (den gemensamma europeiska valutaenheten). Därmed har bankerna utsatt sig själva (och landet) för en fullständigt orimlig risk. En devalvering med exempelvis 10 procent skulle innebära att bankernas utlandsskulder skulle öka med tiotals miljarder kronor – sannolikt i storleksordningen 30–40 miljarder kronor.

Detta kan jämföras med bankernas egna tillgångar. S-E-Banken hade vid årsskiftet ett eget kapital på 22 miljarder. Handelsbanken 18 miljarder. Dessa två banker svarar för mer än hälften av de svenska bankernas kapital. Tänk sedan bort 30–40 miljarder i kreditförluster och 30–40 miljarder i devalveringsförlust, så finns det en mycket bra förklaring till att börskursen på de stora bankerna gått ned med 80–90 procent i år.

Staten har inte varit omedveten om bankernas pressade situation och det är inte omöjligt att detta varit en avgörande faktor för regeringens och riksbankens val av strategi. Staten har valt att rädda bankerna (och deras ägare) istället för att låta industrin få rimliga arbetsförutsättningar genom att ordna en fri prissättning på pengar (utländsk valuta).

Politikerna omyndigförklarar sig själva

Det finns ytterligare en förklaring till att regeringen slår vakt om fasta växelkurser. Den tror inte på det politiska systemets förmåga att fatta rationella beslut. Med fria växelkurser skulle den svenska inflations-

takten kunna vara betydligt högre än den utländska utan att det negativt skulle påverka industrin.

Kronans värde skulle automatiskt och i små steg anpassa sig till den ändrade prisnivån. Det skulle inte behövas något dramatiskt försvar för kronan i form av chockräntor eftersom kronan skulle ta hand om sig själv på marknadens villkor. Politikerna ser dock själva ett problem. Fria växelkurser innebär att marknaden hjälper dem att smita undan sitt ansvar för att upprätthålla en balanserad budget och en låg inflation. Det skulle bli frestande att lösa alla problem genom ytterligare lite statsutgifter som skulle sätta fart på inflationen. Ett sådant system skulle helt enkelt kunna locka svaga politiker att spendera för mycket pengar.

De sätter sig istället själva under förmyndare för att slippa ifrån frestelsen. Förmyndaren heter i det här fallet fasta växelkurser, som inte kan upprätthållas utan en ansvarig politik. Vad politikerna glömmer bort är att det går alldeles utmärkt att föra en ansvarig politik också med flytande växelkurser. Margaret Thatcher gjorde det ex under perioden mellan 1979 och 1985.

I ett system med fasta växelkurser resulterar ett stort budgetunderskott i allt högre räntor. När staten måste låna för att täcka budgetunderskottet måste räntorna hela tiden öka för att allmänheten och företagen skall ställa upp med pengarna. Det är vad som skett under de senaste åren i Sverige.

De svenska räntorna har gått upp i takt med budgetunderskottet och utlandets bristande förtroende för svensk finanspolitik (förmågan att hålla balans mellan inkomster och utgifter). Vi har hamnat i en situation där realräntorna (räntorna minus inflationen) ligger över 10 procent, vilket i längden är en helt ohållbar situation. En så hög ränta lägger en förlamande hand över alla industriinvesteringar.

Men våra politiker har frivilligt satt Sverige i denna situation. De kör hellre ned industrin i botten än de släpper greppet över den sista planekonomiska resten – de fasta växelkurserna.

Att släppa en övervärderad valuta fri när den varit fast är detsamma som en devalvering. Och en devalvering innebär höjda priser på importvaror och att man skjuter över en del av problemen på andra länder. Men det är ett övergående fenomen i samband med själva förändringen från fasta till fria växelkurser.

Fria växelkurser fungerar utmärkt i stora delar av världen. Både Japans yen och USAs dollar rör sig fritt i förhållande till andra valutor, för att nämna två av de viktigaste exemplen.

Välj mellan fria växelkurser eller myntunion!

Ekonomiprofessorn Assar Lindbeck förklarade nyligen att det bara finns två långsiktigt hållbara alternativ: fria växelkurser eller en myntunion. Nuvarande system med fasta växelkurser och ändå oberoende valutor med länder som driver självständig finans- och räntepolitik leder ofelbart till kriser av den typ som vi upplevt.

Lindbeck menar dock att ett hållbart alternativ skulle vara en myntunion, där valutan är gemensam och där flera länder enas om en gemensam finans- och räntepolitik. Det fungerar i liten skala idag mellan Belgien och Luxemburg. Dessa länders valutor är identiska (visst finns det mynt och sedlar som det står Luxemburg på, men belgiska francs är gångbara lika bra till växelkursen 1:1). Systemen är så integrerade att det i praktiken är en identisk valuta.

I Europa kostar valutatransaktionerna ett par hundra miljarder kronor om året. De sysselsätter tiotusentals banktjänstemän och förorsakar politiska kriser i jätteformat. Det är naturligtvis frestande att avskaffa alltihop för att ordna det som i USA – en enda valuta för en hel kontinent. Välfärdsvinsterna skulle vara stora. De kvalificerade banktjänstemännen och finanscheferna i storföretagen skulle kunna ägna sig åt mer produktiva värv.

För ett sådant system skall fungera krävs det betydligt mer långtgående integration än idag. I USA finns det bara en centralbank. I EG finns det elva (Belgien och Luxemburg har som nämnts en gemensam valuta). Möjligheterna till en fungerande valutaunion finns, men frågan är om ordningsföljden inte blivit bakvänd. De gemensamma institutionerna måste skapas först. Det är först sedan de finns på plats som det blir möjligt att genomföra en valutaunion. Dagens system med fasta växelkurser kommer inte att hålla i längden.

Den som sett de senaste månadernas valutaoro behöver väl inte tveka om det dumdristiga i att försöka framhärda med en fast kronkurs. Det kostar mer än det smakar. □

**Carl-Anders Dexters
kassettband färdigt!**

Tror du mig bättre nu?

Nu är Carl-Anders Dexters tredje utgåva klar! Meningen var att det skulle bli en ny LP-skiva, men Contras ekonomi satte käppat i hjulet. Dessutom är ju LP:n under snabbt utdöende. Därför blev det en kassett i stället.

Arbetet med kassetten har tagit mycket längre tid än beräknat, inte minst beroende på att vi denna gång använt senaste inspelningsteknik med dator och elektronik. Det har helt enkelt tagit tid att lära oss använda utrustningen.

Men som bekant har det hänt en del i världspolitiken under de senaste tre åren, så fördröjningen är därför på sätt och vis tur-sam.

När arbetet med kassetten påbörjades för tre år sedan existerade fortfarande Berlinmuren. I Moskva hette ledaren Gorbatsjov och hans imperium bar fortfarande namnet Sovjetunionen. I den östra delen av Tyskland härskade Honecker, och Ceausescu i Rumänen anade inte att hans liv skulle få ett så snöpligt slut.

Det säger sig självt att en del av texterna fått skrivas om under arbetets gång. Några låtar har helt och hållet fått utgå. Men just tack vare att arbetet med kassetten tagit så lång tid – inspelningen gjordes i juni i år – är samtliga texter helt up-to-date.

Budskapet

Kassetten huvudbudskap sammanfattas av dess titel (och av titellåten): Du som inte trodde på vår beskrivning av kommunismen och de kommunistiska staterna – *tror du mig bättre nu?*

I låten *Till kollega* ställs frågan "för vem ska du sjunga om din drömsocialism, nu när Östeuropa vill ha kapitalism?". Adressater är förstas Mikael Wiehe, Björn Afzelius och de andra "prog-artisterna".

Men långtifrån alla texter är tillbakablickande. Ingen anti-kommunistisk skiva eller kassett vore komplett om den inte fortfarande varnar för kommunismen. Kommunismen och kommunisterna har ju inte försvunnit från jordens yta. I *Lita aldrig på en kommunist* varnas för att "kommunisterna dyker upp i nya kläder, så snart du tror att segern är i hamn".

Ett annat tema är, som sig bör, den personliga friheten. *Jag är bara en vanlig man* riktar sig mot politikernas försök att med förbud och förmynderi styra våra liv. Liknande budskap framförs i *Närmre än du tror*. Lite "USA-propaganda" har vi också fått plats för. *Fåglarna* berättar i fabelns form om hur örnen Sam räddar en fågelkoloni från en invasion av rödbröstad fåglar. En annan USA-vänlig text återfinns här till höger.

Musiken ska passa de flesta

Musikaliskt skiljer sig kassetten från LP-skivorna på det sättet att den är betydligt mer genomarbetad. (Se artikeln intill.) Men samtidigt måste understrykas att musiken inte tillåtits ta överhanden. Det är texterna som ska fram i första hand.

Målsättning har varit att musiken ska passa de flesta – både äldre och yngre – utan att för den sakens skull bli menlös. Den som ogillar inspelningen ska göra det på grund av budskapet, inte på grund av musiken. Men samtidigt måste naturligtvis musiken vara tillräckligt modern för att inte den yngre generationen ska tycka att det låter töntigt. □

Kassetten innehåller 11 låtar. Speltid 45 minuter. Beställ den från Contra för 89:-, plus porto.

Amerikansk pizza

De röda och de gröna kverulerar
Om nåt de kallar imperialism
De som annars brukar reagera
Mot allt som luktar svensk nationalism
Men vår kultur
Den önskar man bevara
Från nåt man liknar vid en invasion
Och USA det är den stora faran
Som hotar vårt folk och vår nation

Men jag käkar hellre
Amerikansk pizza
Än jag knaprar på en rysk pirog
Jag dricker hellre Coca-Cola
Än Moskovskaja
Jag lutar mer på AP än på Tass
Jag åker hellre Cheva än en Vaz
Jag föredrar
Big Mac och Quarter Pounder
Framför rödbets-soppa
Från nåt ryskt recept
Jag lyssnar hellre på Springsteen
Än på Alla Pugatjova
Och jag tycker "JR Ewing"
Får duga bra
Om man jämför
Med nån långfilm från Moskva

Hela landet vill man isolera
Från all kultur av västligt fabrikat
Troligt är att man vill realisera
Ett Skansen, fast i jätteformat
Där alla dansar snoa och bär knätofs
Och musiker är spelmän av nåt slag
Där internationalen på balalajka
Utgör enda utländska inslag

Men jag käkar hellre... osv

Så här gick inspelningen till

Av ekonomiska skäl har inspelningen inte skett i en studio, utan hemma hos de engagerade med hjälp av lånad och inhyrd utrustning. Tack vare att det handlat om modernaste teknik har dock resultatet ändå blivit fullgott – i vissa avseenden bättre än det skulle blivit i en studio, eftersom arbetet kunnat ske utan tidsnöd.

Som ett första steg spelades samtliga låtar in på band med enbart sång och gitarr. Inspelningen fick fungera som "skiss" för den vidare bearbetningen.

När en grammofoninspelning görs på traditionellt sätt i en studio spelar man oftast in ett instrument i taget på var sitt spår på en 24-kanalig studiobandspelare.

Arbetsgången när man arbetar med dator och elektronisk apparatur är i princip densamma. Skillnaden är bara att musiken lagras på en diskett i stället för på ett ljudband, och att instrumenten genereras elektroniskt. Numer är den elektroniska tekniken så sofistikerad att ingen egentligen behöver märka någon skillnad. En gitarr låter som en gitarr och ett piano som ett piano – även om ljudkällan är en synthesizer. Därtill finns en rad andra "instrument" att välja på som inte existerar i sinnevärlden.

Alltför perfekt

Arbetet med de olika pålåggen påbörjas vanligen med trummor och bas. Det är dessa instrument som bildar själva grundstommen i musiken, på vilken övriga instrument och sången kan "hängas upp". Med hjälp av synthezi-

Av ekonomiska skäl har inspelningen inte skett i en studio, utan hemma hos de engagerade med hjälp av lånad och inhyrd utrustning.

serns "pianotangenter" kan alla stämmor spelas. Vilka ljud som kommer ut beror på vilka ljudalternativ som valts.

På datorns bildskärm kan musiken ses, antingen i grafisk form som staplar längs en tidsaxel, eller i form av notskrift. Men datorns mus kan felaktiga toner enkelt korrigeras genom att noterna eller staplarna flyttas eller ändras. På samma sätt kan trummornas slag justeras så att de kommer i exakt rätt takt.

Utrustningen möjliggör med andra ord att musiken kan kontrolleras in i minsta detalj. Härligt ligger en fara. Det färdiga resultatet kan helt enkelt bli för perfekt och därför verka artificiellt. För att komma ifrån det har vi valt att låta bli att korrigera somliga instrumentslingor.

Den stora tillgången på olika ljudalternativ innebär också en risk. Den mindre rutinerade frestas lätt att ta med alltför många instrument på samma låt – bara för att de finns där och för att de låter så "häftigt". Med större rutin inser man att endast några få instrument bör användas på varje låt och att dessa måste

väljas med hänsyn till *helhetsintrycket*. Det hjälper ju inte om varje ljud i sig låter bra om resultatet blir en enda kakafoni när de spelas tillsammans.

Inspelelingen

När så alla låtar bearbetats färdigt var det dags för själva inspelelingen. Den musik som lagrats på diskett spelades in på ett ljudband, tillsammans med sången.

För ändamålet hyrdes en se-

miprofessionell rullbandspelelare med åtta kanaler, ett mixerbord, en professionell sångmikrofon m m. Tack vare att musiken till största delen redan fanns färdig kunde inspeleling göras klar under en helg.

Efter mixningen, då de åtta kanalerna mixades ned till två, överfördes materialet till en DAT-kassett (Digital Audio Tape) som skickades till ett företag som kopierade upp ljudkassetter av HiFi-kvalitet. □

Den här utrustningen använde vi:

Dator	Atari 1040 ST
Datorprogram	Pro 24
Effektprocessorer	Alesis QuadraVerb
.....	Yamaha Rex 50
Syntmoduler	Korg M3R
.....	Korg O3R
Synthesizer	DX7 med Grey Matter E!
Mixer	Boss BX-80
Mixerbord	Fostex 454 (8 kanaler)
Bandspelare	Fostex R8 (8 kanaler)
Equalizer	Alesis MEQ 230
DAT-spelare	SONY Dat DS-55ES
Noiseprocessor	Boss Pro NS50
Mikrofon	AKG C1000S
samt hifianläggning, kassettbandspelare osv.	

"Business as usual" för ryska spioneriet

I augusti upptäcktes att Sveriges generalkonsulat i Sankt Petersburg var avlyssnat. Detta föranledde den svenska regeringen att genom UD:s kabinettssekreterare Lars-Åke Nilsson överlämna en allvarlig protestnot till Rysslands chargé d'affaires i Stockholm, Dimitrij Vassiljev.

Avlyssningsaffären i Sankt Petersburg bekräftar vad internationella underrätteskällor vetat en längre tid – att det ryska spionaget på olika håll i världen inte avtagit trots kommunismens och Sovjetunionens fall utan tvärtom, enligt vissa indikationer, ökat.

Det var i samband med en ombyggnad av det svenska generalkonsulatet i Sankt Petersburg (tidigare Leningrad) som man från svensk sida påträffade aktiv avlyssningsapparat i väggarna. Redan 1986 och 1988 hade sådan utrustning upptäckts vid den svenska ambassaden i Moskva, vilket föranledde säkerhetspolisen att varna UD för att även konsulatet i dåvarande Leningrad kunde vara avlyssnat.

Dessas förhågor har nu således visat sig vara berättigade. Men *Svenska Dagbladet* avslöjade den 21 augusti 1992 att UD vid detta tillfälle inte visade något intresse att undersöka konsulatet. Enligt tidningens källa, en tidigare "högt uppsatt chef inom Säpo", kunde dessutom ambassaden i Moskva alltså vara avlyssnad.

Självfallet påverkar de nya avslöjandena om ryskt spioneri Sveriges relationer med Ryssland på ett negativt sätt.

Avhopp i Bryssel

Det har i västvärlden väckts förhoppning-

ar om att det ryska spioneriet skulle avta- ga sedan kommunismen fallit och både Sovjetunionen och dess fruktade underrät- telseorgan, KGB, upplösts. Dessa förhopp- ningar har icke infriats. Det förefaller t o m som om Rysslands spioneriverksamhet ökat, inte minskat. En rad internationella exempel visar detta.

De mest alarmerande uppgifterna synes komma från Belgien och Frankrike. Den 11 april 1992 tillkännagav Belgiens utri- kesministerium att regeringen i Bryssel utvisat två tjänstemän vid den ryska am- bassaden jämte två anställda vid den ryska handelsrepresentationen. De förklarades ha varit inblandade "i ett nätverk av hemliga agenter vid det tidigare KGB". I samband med utvisningen greps fem belgiska pri- vatpersoner, misstänkta för spioneri.

Enligt det belgiska justitieministeriet hade nämnda nätverk existerat ända sedan

1967 och "förblivit aktivt efter Sovjetunio- nens upplösning". Enligt uppgifter i Brys- sels radio skulle spioneringen ha försett Moskva med militära data om högteknolo- gi.

Orsaken till att den ryska spioneringen uppdagades var ett avhopp av förstesekre- teraren vid ryska ambassaden i Bryssel, Vladimir Konopolev. Denne hoppade av till väst 1991 med fortsatte därefter som dubbelagent fram till april 1992. KGBs arvtagare, SVR, har förvånande nog erkänt att de fyra avslöjade agenterna stod på deras lönelista och att den avhoppade Konopo- lev till yttermera visso hade överstelöjtnants grad inom underrättelsetjänsten.

1990 hade en annan KGB-officer som tjänstgjorde i Bryssel, Igor Tjerpinskij, hoppat av till väst och orsakat det dåva- rande sovjetiska spionaget betydande obe- hag.

Ryssland har visserligen börjat skära ner på antalet underrättelsetjänstemän i Sverige, men endast ett fåtal har åkt hem ännu.

Konopolevs avhopp ledde till att även det franska kontraspionaget, DST, kunde avslöja ett nätverk bestående av ryska agenter baserade i Paris. Flera fransmän greps för delaktighet, varav en elektroingenjör åtalades för spioneri för Rysslands räkning.

Också i Nederländerna har under våren avslöjats rysk otillåten underrättelseverksamhet. Fyra ryssar utvisades för spioneri, dock utan något samband med affärerna i Belgien och Frankrike.

Ökad rekrytering

Tjänstemän vid de båda amerikanska underrättelseorganen FBI och CIA har bekräftat att de ryska underrättelseaktiviteterna har tilltagit efter sovjetväldets upplösning. I mars anklagade FBI-chefen William Sessions Ryssland för att öka sina ansträngningar i syfte att rekrytera agenter i amerikanska departementsskretsar.

Wayne Gilbert, FBIs biträdande chef för kontraspionage, vidhöll därefter att den ryska militära underrättelsetjänsten, GRU, intensifierat sina ansträngningar att få tillgång till upplysningar om USAs vapentechnologi. Enligt Gilbert var det vanligt att de ryska agenterna gav sken av att vara turister eller affärsmän. Detta gör dem svårare att avslöja än då de under KGBs domvärjo oftast paraderade som diplomater eller journalister.

Det är naturligt att man från ryskt underrättelsehåll använder sig av de speciella förutsättningar som råder i varje målland. Detta är särskilt uppenbart ifråga om Israel, där under senare år hundratusentals ryska judar slagit sig ner. Den israeliska underrättelsetjänsten Shin Beth oroar sig för att ryska agenter kan ha dolt sig bland invandrarna och vidarebefordrar information till Moskva.

Shin Beth har t o m vidtagit den något oortodoxa åtgärden att sätta in en annons i den ryskspråkiga, israeliska dagstidningen *Nasja Strama* med en uppmaning till rättänkande immigranter från Ryssland att ringa upp en särskilt inrättad "het linje" om de hade upplysningar om misstänkta invandrare. Israeliska myndigheter har uppgivits hysa starka misstankar om att några av de mycket kvalificerade vetenskapsmän och ingenjörer som invandrat till Israel och anställts inom högteknologiskt känsliga projekt förser ryssarna med information.

Det finns flera skäl till varför Israel alltså är intressant för rysk underrättelsetjänst. För det första bedöms det som relativt lätt att värva agenter, eftersom många

immigranter har släkt kvar i Ryssland och därför är lätta att utsätta för påtryckningar. För det andra är israeliska militära och högteknologiska industrier nära förbundna med USA, som är ett politiskt känsligare målland för det ryska spionaget. För det tredje erbjuder den nära halva miljon ryska judar som invandrat till Israel ett tack-samt fält för ryssarna – det är vidare så gott som omöjligt för israelerna att effektivt övervaka alla immigranter.

"Få har åkt hem"

Också det nya förenade Tyskland erbjuder den ryska underrättelsetjänsten nya möjligheter. Peter Frisch, ställföreträdande chef för det tyska författningsskyddet (BfV), förklarade i november 1991 för den forna östtyska nyhetsbyrån ADN att "stagnationsfasen" i det tidigare sovjetiska spionaget riktat mot Tyskland – som kunde

KGB har visserligen bytt namn till SVR, men eftersom samma underrättelsemän sitter kvar betyder det föga.

skönjas omedelbart efter kommunismens kollaps – nu hade upphört.

Detta innebar, menade Frisch, att ryssarna ökat sina ansträngningar avseende källrekrytering i samband med handelsmässor och internationellt vetenskapligt utbyte. Redan innan det så kallade DDR:s sammanbrott hade dåvarande KGB – som upplöstes efter det misslyckade kuppförslöket i Moskva i augusti 1991 – ändrat inriktning i syfte att omfatta Tyskland i sin helhet.

KGBs upplösning betydde föga för dessa aktiviteter. Den tyska veckotidningen *Der Spiegel* rapporterade i februari 1992 att BfV-kontoret i Köln upptäckte 19 radio-

linjer för Morse-sändningar som alltså användes för att vägleda och kontrollera tysktalande agenter. Att KGB-högkvarteret i Östberlin plockats ner betyder bara att KGBs efterträdare SVR omfördelat sin verksamhet till andra positioner i Tyskland. GRU är vidare fortfarande aktivt när det gäller att spionera på västliga militärinstallationer och styrkor stationerade i Tyskland.

Sverige är som sagt inget undantag från den här bilden. Säpo-chefen Mats Börjesson framhöll i en intervju i *Svenska Dagbladet* den 2 mars 1992 att Ryssland visserligen börjat skära ner på antalet underrättelsetjänstemän i Sverige, men att "endast ett fåtal åkt hem ännu". Och den militära underrättelsetjänsten GRU fortsatte, enligt Börjesson, precis som tidigare. Säpo-chefen noterade att GRU tycks opåverkat av alla förändringar i Moskva.

Underrättelsetjänsten i Sverige hade vidare, enligt Mats Börjesson, kunnat konstatera fortsatt verksamhet från både SVRs och GRUs sida att rekrytera agenter och informatörer i Sverige i betydande skala.

Till allt detta kommer fortsatta indikationer på främmande ubåtsverksamhet i svenska vatten.

Den dubiöse Primakov

Enligt den amerikanska månadstidskriften *The American Spectator* (juli 1992) är den ryska spionoffensiven initierad av SVR-chefen Jevgenij Primakov. När Primakov utsågs till chef för KGBs första huvuddirektorat i oktober 1991 framhöll han i en intervju, i rysk television att "arbetet med nätverket av agenter (utomlands) kommer troligen att fortsätta".

Primakov är minst av allt någon anhängare av väserländsk frihet och demokrati, som sin president Boris Jeltsin. Tvärtom var det enligt uppgift han som utformade det ideologiska försvaret för den sovjetiska invasionen i Afghanistan 1980. 1990 tjänade Primakov som Michail Gorbatsjovs speciella sändebud till Saddam Hussein i Irak. Primakov skulle officiellt övertala Saddam att utrymma Kuwait, men i själva verket bedrev han en intensiv verksamhet i syfte att fördröja varje samlad västerländsk aktion mot den irakiske diktatorn.

Otroligt nog fick Primakov efter kriget i Persiska viken resa till New York för att på hotell Waldorf-Astoria ta emot en utmärkelse för sitt behjärtansvärda arbete för att främja de dåvarande sovjetisk-ameri-

kanska relationerna.

Gamla gardet kvar

Finns det då någon större anledning för de västliga underrättelseorganen, inklusive svenska Säpo, att mer aktivt söka motverka det nya ryska spioneriet? Trots allt genomgår ju Ryssland och därmed besläktade nationer såsom Ukraina och Vitryssland en demokratisk utveckling och närmar sig Väst. Detta är riktigt, men samtidigt får man inte glömma att det inom de nya administrationerna inom de forna sovjetrepublikerna finns gott om kommunistiska övervintrare av den gamla skolan. Detta torde särskilt gälla den militära underrättelsetjänsten. GRU-chefen Jevgenij Timichon tillbakavisade i en intervju i

tidningen *Krasnaja Zvezda* i april 1992 alla västerländska försök att få Ryssland att dra ner på sin militära underrättelsetjänst utomlands.

I många fall sitter underrättelsemän från den gamla tiden kvar på sina poster. Att den civila underrättelsetjänsten KGB – som av tradition sysslat med både inhemsk och internationell verksamhet – bytt namn till SVR betyder i det perspektivet föga. I en artikel om Ukraina av *Svenska Dagbladets* reporter Bobo Scheutz den 6 juli 1992 hävdar Stepan Davymuka, president Kravtjuks personlige representant i länet Lvov, att det håller på att bildas ett slags hemligt brödraskap bestående av KGB-tjänstemän från den forna kommunistiska Sovjetunionen.

I Ukraina har det gamla gardet sannolikt större makt än i Ryssland, och ögonvittnen bekräftar att de imposanta Leninstatyerna står kvar i huvudstaden Kievs centrum. En rikhaltig flora leninistisk litteratur finns fortfarande att tillgå i bokhandlarna.

Vad som är ägnat att oro är att Rysslands president Jeltsin sannolikt inte har resurser att utöva tillbörlig kontroll över de reaktionära krafterna inom underrättelsetjänsterna SVR och GRU. Det kan inte uteslutas att dessa tilltagande hemliga aktiviteter i omvärlden är ett försök att långsiktigt undergräva demokraten Jeltsins ärliga strävan att omvandla Ryssland till ett modernt samhälle där politisk frihet och marknadsekonomi råder. □

Satsa pengar i ny Contrabok!

Contra har under en längre tid arbetat med ett bokmanuskript tillsammans med historikern Kenth Olsson. Det är en laddad bok om efterkrigstidens alla politiska skandaler i Sverige. Förödande sakligt hållen! Förödande för det politiska etablissemanget av alla kulörer.

Här hittar Du svart på vitt allt det som genom åren byggt upp politikerföraktet.

Men Kenth Olsson är historiker. Det är ingen propagandaskrift. Det förödande med hans bok är just dess saklighet.

Det är en många hundra sidor tjock laddad skildring av svensk nutidshistoria. Från ett alldeles speciellt perspektiv.

Boken är färdig. Men Contra har inte pengar att avsluta utgivningen.

Vi behöver Dig som kan dela riskerna!

Utgivningen av boken kostar ungefär 60.000 kronor. Vi har 45.000 kronor tillgängliga. Men behöver riskvilliga partners för de återstående 15.000 kronorna. Med dagens räntor är lånen inte att tänka på. Vi vill gärna istället ha 15 personer som ställer upp med en tusenlapp var.

Chans till upp till 50 procents vinst

Går boken ihop blir det rejäl vinstutdelning, upp till 50 procent på satsat kapital. Dessutom ett signerat exemplar av boken. Går det mindre bra riskerar Du att förlora en del av insatta pengar.

Om Du har möjlighet att ställa upp med en tusenlapp (ensam eller tillsammans med någon annan) upplyser vi om de närmare villkoren efter hänvändelse till Contras redaktion. Telefon 08-654 95 52 eller postadress Box 8052, 104 20 Stockholm. Det går också bra att direkt sända in en tusenlapp på postgiro 85 95 89-4. Vi sänder i så fall de detaljerade villkoren och Du får tillbaka pengarna omgående om Du inte tycker att villkoren är acceptabla.

Din och andras insatser är en förutsättning för att Kenth Olssons bok skall kunna ges ut från tryckpressen!

Boken innehåller kapitel om:

Vilmar Ljungdahl
Karl-Erik Keijne
Olof Selling
Kurt Haijby
Gunnar Hedlund (inrikesministerns skatter)
Dick Helander
Else Kleen
Baltutlämningen
Gunnar Sträng
Lennart Schotte (Domänverkets affärer)
Catalinaaffären
Nils Gösta Damberg (@alutasmugglande socialdemokrat)
Hilding Andersson
Fritjof Enbom
Jarl Hjalmarsson
Raoul Wallenberg
Karl Erik Eriksson
Stig Wennerström
Folke Lundquist
Ove Rainer
IB-affären
Ebbe Carlsson
Bengt Silverstrand
"Vapenbyken"
David Hall
Lennart Geijer ("bordellhärvan")
Anders Ferm
Jan Lindqvist (sjukhusspionen)

SVERIGE-NYTT

Contras notisavdelning har sammanställts av Carl G. Holm. Den innehåller sammanfattningar och kommentarer till händelser i världen. De källor som refereras är inte direkt citerade, utan texten är sammanfattningar av originalkällan, försvitt inte annat markeras med citationstecken.

Belöning till dem som startade krisen

I september 1990 ställde finansbolaget Nyckeln in betalningarna. Bolaget hade lånat ut miljarder till ett par skojare i London. Nyckeln hade inte heller ordning på sina egna affärer. Nyckeln var ett illa skött företag som med rätta slogs ut från marknaden.

Men det räckte inte med Nyckeln. Bankerna hade länge irriterat sig över att finansbolagen tagit marknadsandelar. Till en början gjorde de det genom att bedriva sådan verksamhet som bankerna inte fick bedriva (t ex leasing och hantering av avbetalningskontrakt). När bankerna så småningom fick tillstånd att i egna dotterbolag bedriva liknande verksamhet hade de svårt att konkurrera. Den ålderdomliga bankkulturen var helt enkelt inte konkurrenskraftig gentemot de unga och dynamiska finansbolagen.

I samband med Nyckeln-kraschen såg dock bankerna chansen att slå tillbaka. Finansbolagen ordnade nämligen sin finansiering genom upplåning på marknaden. Huvudsakligen genom företagscertifikat, dvs skuldebrev som bankerna placerade hos företag med överskottslikviditet. Placeringarna var korta och viktigt var att det fanns en marknad, så att certifikaten snabbt kunde omsättas i reda pengar.

På ett par veckor upphörde bankerna att hantera certifikat. Finansbolagen kunde inte få fram pengar till sin verksamhet. Även lönsamma och välskötta företag hamnade på obestånd på grund av bankernas politik. På en månad försvann fyrtio miljarder kronor för finansbolagen. Bankernas egna finansbolag, som tidigare hade haft svårt att konkurrera för att de inte var effektiva, blev nu herrar på täppan. De enda finansbolag som överlevde vid sidan av bankernas var de som ägdes av storföretag (ABB, Volvo, Saab-Scania m fl) eller försäkrings-

bolag. Vad gäller storföretagens finansbolag är de oftast specialiserade på att finansiera försäljningen av det egna bolagets produkter, t ex tjänstebilar.

Bankerna slog på några månader ut all fristående konkurrens. Inte för att de var effektiva, utan på grund av den monopol-situation de hade på penningmarknaden. Dessa finansbolag fick inga pengar, oavsett hur lönsamma eller säkra de var.

Nu har turen kommit till resten av finansbolagen. Och nu är det staten som ställer upp och hjälper till. Oron på finansmarknaderna har medfört att räntorna gått upp kraftigt. Särskilt har skillnaden ökat mellan statspapper och andra värdepapper (statspapper är definitionsmässigt den säkraste placeringen, staten kontrollerar ju själv penningflödet, som kan strypas av både staten och marknaden när det gäller andra företag).

I det läget har staten gått in och garanterat bankernas upplåning, inklusive upplåning till bankernas finansbolag. Därigenom förlorar de övriga finansbolagen konkurrenskraft. Visserligen har de som finns kvar starka ägare, men inte ens starka ägare kan konkurrera om de tvingas betala flera procent mer för upplåningen genom att staten subventionerar vissa bolag genom gratis garantier. Vi får räkna med att ytterligare fler finansbolag kommer att lägga ner verksamheten.

För kunderna innebär detta sämre service, högre priser, mindre konkurrens. Snart är vi tillbaka i den situation som gällde på 1970-talet då hela lånemarknaden var reglerad och följaktligen mygel och kontakter var viktigare faktorer än ekonomisk stabilitet när det gällde att låna.

Arbetsförmedling med förhinder

Stockholms läns landsting beslöt att göra en insats mot arbetslösheten. Landstinget tidigare hade en rad investeringar. På detta satsades 230 miljoner kronor. Det var mest fråga om byggjobb och dessa kontrolleras av arbetsförmedlingen/AMS, som måste ge sitt tillstånd.

Snabbt krympte projekten ihop. Av de 97 miljoner som landstinget ville satsa på byggarbeten inom lokaltrafiken blev bara

5 godkända i rimlig tid av länsarbetsnämnden (en statlig myndighet som sorterar under AMS).

Arbetsförmedlingen klarade inte ens att få fram arbetskraft på den byggarbetsmarknad där luften redan gått ur. Till ommålning av delar av ett sjukhus behövdes tjuugo målare. Arbetsförmedlingen kunde skrapa fram tio – trots rekordmånga arbetslösa byggnadsarbetare. Av de tio ville dessutom nio inte ta jobbet. De levde hellre på arbetslöshetsunderstöd. Antagligen kombinerat med lukrativa svartjobb.

Bengt Sture

I Contra nr 6 1986 berättade vi om den sovjetiska torpederingen av det svenska lastfartyget Bengt Sture 1942.

Bengt Sture hade 15 mans besättning, varav sju togs upp av den sovjetiska ubåten SC406. Fartyget var lastat med kol. Uppgifterna om Bengt Sture bekräftades i ett ryskt krigshistoriskt verk 1960, men vid alla officiella förfrågningar har de sovjetiska myndigheterna förnekat sänkningen. I om innehållet i artikeln från 1960, som var delvis mycket detaljerad. Där (och i Contras artikel) framgick att kaptenen, förste styrman, en mekaniker, en kock, en eldare, en städerska och ytterligare en besättningsman räddades och fördes till Kronstadt utanför Sankt Petersburg.

I slutet av augusti bekräftades saken slutligen från ryskt håll. Fem av de sju besättningsmännen namngavs (kapten Sture Hedberg, förste styrman Arne Walter, andre styrman Per Cappelin, städerskan Ketti Maria von Hamm och kocken E. Telin. Vidare uppges en maskinist (av två) och en eldare (av tre) ha räddats. Uppgifterna bekräftade helt artikeln från 1960. Ryssarna berättade nu också att svenskar från Kronstadt förts till ett krigsfångeläger utanför Sankt Petersburg. Besättningen på ett civilt fartyg från ett neutralt land torpederades alltså på öppet hav och blev krigsfångar!

Det har tidigare cirkulerat uppgifter om lägerfångar vid namn Jensen och Bergström i Sovjet. En av eldarna hette Jensen (han var norman) och en av maskinisterna Bergström.

Vad som hände med de sju besättnings-

männen sedan de förts till krigsfängeläget har ännu inte kunnat bekräftas.

Friare drickande förbättrade nykterheten

I Sollefteå gick det kommunägda hotellet Hallstaberget med förlust under nitton av sina tjugo år. Till slut gav kommunen upp och sålde hela anläggningen till ett par entreprenörer, som satte fart på verksamheten. Receptet till framgång var låga priser på alkohol. Spritpriserna sänktes med 40 procent.

Trots prissänkningen ökade försäljningen i baren och restaurangen med 1,5 miljoner kronor. Krögarnas grundkoncept var att gästerna skulle roa sig i restaurangen under social kontroll istället för att tömma flaskor på hotellrummen eller pluntor på toaletten – eller i bilarna utanför. Nykterhetsrörelsen var skeptisk till de sänkta priserna, men resultatet har blivit förbättrad nykterhet. Gästerna kommer numer till Hallstaberget för att äta och dricka, inte för att supa av det medhavda hemkörda.

Nykteristernas pyrrhuseger

1975 sattes stopp för mellanölet efter en tioårig period av fri mellanölsförsäljning i livsmedelshandeln. Anledningen till stoppet var politikernas ambition att minska alkoholkonsumtionen. Nu kan vi med facit i handen se vilket enormt fiasko mellanölsförbudet var.

1975 såldes ungefär 10 miljoner liter starköl i Sverige, en femtiondel av den totala konsumtionen. 1991 var den totala ölkonsumtionen oförändrad på 500 miljoner liter, men starkölet svarade för 175 miljoner liter. Mellanöl och folköl hade samtidigt minskat från 350 miljoner liter till 225 miljoner liter. Resten av ölkonsumtionen är lättöl.

Starkölet var 1975 en helt marginell dryck, men är idag nästan lika stort som folkölet, trots att det inte går att få tag på starköl i livsmedelshandeln. Parallellt med starkölens explosionsartade uppgång har vinkonsumtionen också ökat markant. Men starkspritsdrickandet har minskat kraftigt. I den mån politikerna haft något inflytande på konsumtionen genom mellanölsförbudet så var det genom att femtondubbla starkölskonsumtionen på femton år!

Succé i Väst

Uppfinnaren Jan Andersson har kommit på ett brandsläckningsmedel som är skonsamt

mot ozonskiktet. Jan Andersson försökte använda den svenska modellen för att utveckla sin produkt och vände sig till STU (nuvarande Nutek, Närings- och teknikutvecklingsverket) för att få utvecklingsstöd. Han fick inte ens ett formellt svar på sin ansökan. Det var inte heller möjligt att skaffa privata finansierare i 1980-talets Sverige, där miljonerna tjänades på aktie- och fastighetsaffärer, inte teknisk utveckling, som befann sig i en skattemässig stryckklass.

Istället kom han i kontakt med ett amerikanskt företag som hette Ampac som satsade helhjärtat på uppfinningen. Satsningen har uppenbarligen blivit en stor succé och Ampacs aktier har stigit med 500 procent. Marknaden för det nya brandsläckningsmedlet uppskattas till 1,2 miljarder kronor. Tillverkningen sker nu i USA istället för i Sverige.

(Dagens Industri)

Staten överbeskattar bilismen med 22.930 miljoner kronor.

Staten överbeskattar bilismen!

Motormännens Riksförbund uppskattar statens intäkter från bilismen budgetåret 1991/92 till 39 650 miljoner kronor. Av dessa skatter är 11 miljarder moms, medan resten är sådant som speciellt drabbar bilismen som bensinskatt, bilskatt, accis på nya bilar etc.

De sammanlagda kostnaderna för vägtrafiken, inklusive sjukvård efter trafikolyckor, uppskattas till 16.720 miljoner kronor. Överbeskattningen beräknas av M till 22.930 miljoner kronor. Men om man menar att det är rimligt att bilismen bidrar lika mycket som övriga branscher till de

samlade utgifterna för staten och gör detta i form av en generell moms, blir överbeskattningen fortfarande 12 miljarder kronor – per år!

Skattereformen satte stopp för pengaflödet

Den stora skattereformen satte snabbt stopp för rika svenskars flykt utomlands. Under slutet av 1980-talet och under hela 1991 tog emigranter med sig mellan 100 och 300 miljoner kronor i månaden när de flyttade från Sverige. Emigration var enda sättet att komma undan de gamla konfiskatoriska skatterna. Flyttlassen ställdes främst till Storbritannien, Spanien, Frankrike, Schweiz och Belgien. I och med skattereformen i januari 1991 upphörde flyttningarna tvärt.

Visserligen var det lite "spill" i början av 1991, men för andra halvåret 1991 och för första halvåret 1992 är emigranternas utförda valuta mindre än vad den var under en normalmånad 1989 eller 1990. Det behöver inte råda något tvivel att skattesänkningen här betyder ett rejält tillskott till den svenska statskassan. Det är ju bättre att få 30 procent (den vanliga kapitalskattesatsen idag) av en inkomst än 85 procent (normal kapitalskattesats tidigare) av ingenting alls.

Sverige allt längre ned i OECDs statistik

Sverige låg på 1960- och 1970-talen på andra- eller tredjeplatsen i OECDs statistik över industriländernas produktion och inkomster. USA låg hela tiden före. Ibland kom också Schweiz före och någon gång Kanada. Resten av världen låg långt efter. På 1980-talet tappade Sverige helt farten. Vi rasade snarast bakåt, medan de andra länderna inom industriländernas organisation OECD ryckte framåt. 1991 hade vi trillat ned till delad tionde plats, efter USA, Schweiz, Kanada, Tyskland, Japan, Frankrike, Danmark, Österrike och Belgien, lika med Norge. Fortsätter nuvarande trend går också Italien och Nederländerna om oss i år eller nästa år. Chanserna för Finland och Storbritannien att hinna ifatt är dock inte så stora. Också Spanien ligger ännu så länge en bit efter, men där har tillväxten varit mycket hög under 1980-talet. Det är bara en tidsfråga innan Spanien är ikapp resten av Europa.

(Affärsvärlden)

UTLANDS-NYTT

Vietnamesisk kyrka hårt trängd

Traditionellt fanns det många kristna i norra Vietnam. Ungefär en miljon flydde söderut i samband med Indokina-konflikterna på 1950-talet. Men fortfarande fanns det många katoliker kvar i Nordvietnam. Men deras möjligheter att utöva sin tro har varit hårt trängda under den kommunistiska tiden.

Länge har prästutbildning varit förbjuden och i Nordvietnam (med över 20 miljoner invånare) finns bara fyra utbildade präster – den yngste 79 år. Nu finns det emellertid åter prästutbildning – men bara 10 studenter har tagits in. Och utbildningen kontrolleras noga av partiet. Precis som kommunisterna en gång i Östeuropa vill vietnameserna ha kontroll över kyrkan, vilket de skaffar sig genom att ha kontroll över prästutbildningen.

Det finns pastorer som verkar utanför statens kontroll. Det kan de bara göra så länge de inte ertappas. För en tid sedan dömdes pastor Ai Nguyen till tre års straffarbete för att han spritt det kristna budskapet utan tillstånd. Nu har han nyligen fått påbackning på straffet med sex år. Han vägrade att namnge andra pastorer i den underjordiska vietnamesiska kyrkan.

Det skall tilläggas att situationen i södra Vietnam är något bättre.

Vietnam tillhör fortfarande de länder som får allra mest svensk u-hjälp, även om en minskning har skett under senare år.

(Ropet fra Øst, Oslo)

Ingen demokrati i sikte

Läkaren Nguyen Dan Oue dömdes i december förra året till 20 års fängelse i Saigon. Hans enda brott: Han hade offentligt krävt fria val i Vietnam.

(The Economist, London)

"Brain-drain" från Vietnam

Driftigt folk i Vietnam och Kambodja tog sig till Väst, vilket ytterligare försämrar dessa länders chanser till ekonomisk utveckling. Det var 1975, i samband med kommunisternas erövring av Saigon, som den stora flyktingvågen på flera miljoner kom. Sedan har hundratusentals människor flytt varje år från en omänsklig kommu-

nism och ett hopplöst ekonomiskt system. Idag, drygt femton år senare, har många hunnit etablera sig i Väst. Och de som kom hit var i stor utsträckning företagsamma och välutbildade, de som hade mest att förlora på kommunismen. I Washington-området finns nu mer än 600 vietnamesiska företag och vietnamesiska tidningar och kabel-TV-kanaler. De vietnamesiska invandrarna har varit så framgångsrika att det väckts förslag om att ta bort stödet till språkundervisning i engelska, eftersom alla anses redan kunna det flytande. Och det gäller även dem som kommit långt senare än 1975.

Vietnameserna är varma anhängare av det republikanska partiet. Mer än 80 procent av de vietnameser som registrerat sig för att rösta i primärvalen har registrerat sig som republikaner. George Bush lär inte ha några problem att vinna en förkrossande majoritet i denna folkgrupp (inte minst naturligtvis på grund av att Bill Clinton smet undan tjänstgöring i amerikanska armén när denna på sin tid bistod det vietnamesiska folket i deras kamp mot de kommunistiska angräparna).

Dödsstraff i Serbien

I strid mot alla internationella överenskomelser utdöms nu dödsstraff mot krigsfångar i Serbien. I augusti fällde en militärdomstol i Belgrad domar över 31 kroatiska krigsfångar. 27 dömdes till långvariga fängelsestraff, medan fyra dömdes till döden. Ytterligare hundratals militärrättegångar är på gång mot de kroater som hamnat i de kommunistiska serbernas klor.

(IGFM, Frankfurt)

Norr och Söder

Vid Koreas delning 1945 fanns industrin och rikedomerna i norr. Befolkningen var någorlunda jämnt fördelad, men miljoner flydde söderut, så att det idag bor dubbelt så många människor i det fria Sydkorea som i det kommunistiska Nordkorea.

Det som en gång var det rika norr har under kommunismens ledning förvandlats till ett befäst fattighus. En femtedel av landets BNP satsas på militär rustning (mot fyra procent i Sydkorea). BNP är dock ojämförligt större i söder än i norr. BNP

per invånare är 5.600 dollar i norr och 1100 dollar i söder.

Big Mac-priset

är en bra värdemätare på köpkraften för olika valutor. Big Mac är en standardprodukt som är lika över hela världen. Trots det är den nästan överallt framställd av lokala råvaror, så den påverkas inte särskilt mycket av den internationella handeln. En jämförelse mellan Big Mac-priserna runt om i världen är en värdemätare så god som någon på en valutas styrka. The Economist gör en årlig sammanställning över Big Mac-index, där man kan avläsa om en valuta bör devalveras eller ej... Vid den senaste sammanställningen konstaterades att den svenska valutan borde justeras ned med 49 procent jämfört med dollarn. En Big Mac kostar nämligen cirka 2,20 dollar, ungefär halva priset jämfört med svenska priset på 25:50. Inte ett enda land i sammanställningen har dyrare Big Macs. Däremot är rubeln fruktansvärt undervärderad. Det skulle behövas en fyrdubbling av rubeln jämfört med dollarn för att komma upp i de amerikanska priserna. Och alltså ytterligare en fördubbling för att nå upp till svenska priser.

Castro och knarket

Fidel Castros Kuba kan inte längre leva på sovjetiskt bistånd, sovjetiska överpriser på kubanskt socker och sovjetiska underpriser på olja. En lukrativ bransch som länge varit viktig är knarksmuggling.

Trots amerikanska narkotikapolisens påstående förnekade kubanerna länge allt samröre med knarkhandlare i Colombia och Panama. Men så, i juni 1989, avslöjades plötsligt att general Arnaldo Ochoa och överste Antonio de la Guardia, en av Fidel Castros närmaste vänner, var ansvariga för knarksmuggling till USA i stor skala. De två betrodde militärerna greps på Kuba och dömdes och avrättades på Kuba.

Det var en helomvändning från det kommunistiska etablissemangets sida, men samtidigt ett försök att rentvå landet och partiet. När knarksmugglingen avslöjats så tog man itu med de enskilda individer som var ansvariga.

Det var dock att göra det för enkelt för sig. Under en kort tid efter avrättningarna

av Ochoa och de la Guardia var aktiviteten lägre. Men snart kom trafiken igång i gammal omfattning igen.

Misstankarna om mer direkt inblandning från Castros sida fick stöd i rättegången mot Manuel Noriega, Panamas förre diktator som i USA dömdes till långvarigt fängelsestraff. Ett av vittnena vid rättegången, Carlos Lehder, som själv blivit dömd för knarkbrott, berättade att han själv transporterat kokain från Colombia och Panama via Kuba till Florida. Lehder hävdar att han fick direkt hjälp av Fidel Castros lillebror Raul, som är försvarsminister på Kuba. Fidel Castro själv skall också ha stött smugglingen, eftersom Kuba behövde den valuta man kunde tjäna.

Ett annat belegg för Castros bindning till knarksmuggling är att finansmannen Robert Vesco flydde dit redan 1972. Han var anklagad för att ha försörjning 224 miljoner dollar! 1989 åtalades han i sin frånvaro i USA för att ha smuglat mer än ett ton kokain till USA via Kuba.

Stöd in i det sista

Så sent som i november 1991, månaden innan Sovjetstatens fall, betalade den sovjetiska regeringen stöd till av kommunisterna kontrollerade företag i bl a Frankrike, Grekland, Japan och Storbritannien.

Också svenska företag – ägda av apk eller vpk – har fått stöd. Det finns dock inget belegg för att sådant stöd har utgått ända fram till Sovjets fall. De sista bevisen för stöd till svenska företag är från slutet av 1980-talet.

(Idag, Göteborg)

Tjugo miljoner i månaden

Också det östtyska kommunistpartiet var frikostigt med stöd till Väst. Ända fram till Östtysklands sammanbrott betalade den östtyska staten månatliga bidrag till kommunistpartiet i Västtyskland, DKP.

Mot slutet skickades 6 miljoner mark (22 miljoner kronor) i månaden. Överföringarna kontrollerades av ett organ som kallades KoKo (Kommerzielle Koordination) och som mot slutet styrdes av Alexander Schalk-Golodkowski, mannen som flydde från Östtyskland med miljarder i egen ficka.

Överföringarna gick till så att östtyska företag (52 stycken är hittills identifierade) köpte varor och tjänster från företag i Väst, företag som kontrollerades av kommunistpartiet närstående personer. Det var inte så noga med att företagen i Väst verk-

ligen levererade något, det viktiga var ju att pengarna kunde flyta in i partikassan så småningom.

(Welt am Sonntag, Hamburg)

Särskild skandalavdelning

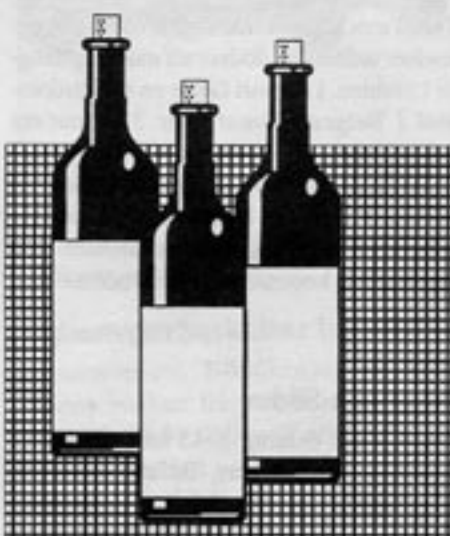
fanns vid den östtyska hemliga polisen Stasi. Avsikten var att skapa och underblåsa skandaler i Väst. I de fall det inte var möjligt att skapa skandaler kunde man alltid sprida misstankar. I flera fall avslöjades dokumentförfalskningar från Öst, men media struntade ofta i varningar från säkerhetsorganen i Väst.

Det gick alltid att tjäna några mark extra på en maffig politisk skandal, och om den inte hade verklighetsunderlag så gick det ibland att tjäna lika många mark på misstanken om en skandal.

(Die Welt, Hamburg)

Utan varning och med ljusen på

Den koreanska jumbojet som sköts ned över havet utanför Sachalin 1983, med 269 döda, hade positionsljusen tända, i motsats till vad de dåvarande sovjetiska myndigheterna uppgav. Det gjordes inte heller något försök att kontakta eller varna flygplanet innan verkningseld avfyrades. Det rapporterar en rysk undersökningskommission, vars rapport har refererats i Izvestija.

Bättre service på Alko

Alko, den finländska motsvarigheten till Systembolaget, förbättrar nu sin service ytterligare. Nya Alko i Lahtis håller öppet till klockan 20 på fredagarna och klockan 16 på lördagarna. Fler butiker skall följa efter detta exempel senare i höst.

Ingen tobaksreklam – mångdubbelt fler röker

I Öst har det inte funnits någon tobaksannonsering på 75 år. Men det hindrar inte att andelen rökare är mycket större än i Väst.

Antagligen är det så att den allmänna skepsis som rått beträffande myndigheternas information har gjort att det inte gått att sprida information om rökningens skadeverkningar med någon som helst trovärdighet. Dessutom har det i stor utsträckning saknats intresse för att sprida sådan information. Staten har tjänat bra med pengar på att folk har rökt, dessutom har det varit en av de få produkter – vid sidan av vodka – som det inte varit brist på.

Västerländska tobaksbolag satsar nu hårt på marknaderna i Öst. I USA och Europa drar de sig successivt ur tobakstillverkningen för att satsa på andra varor: Camel boots, Philip Morris livsmedel (i Sverige bl a Gevalia, Kockens och Marabou).

Vändning för östra Tyskland

Övergången till kapitalism har varit svår i Östtyskland. Plötsligt fick det kuvade folket möjlighet att köpa allt det de drömt om. Men de upptäckte för sent att de inte hade pengar nog, eftersom produktivitet och löner var alltför låga.

Men under det första året som en del av ett enat Tyskland jagade "ossies" varor från väst. De lokala och oftast billigare varorna slogs ut. Fler blev arbetslösa. Visst var östvarorna sämre. När det gällde varor som bilar och TV-apparater var den tekniska underlägsenheten verkligen avgörande. Men för varor som öl, handverktyg och annat på en lägre teknologisk nivå var kvalitetsskillnaden alls inte lika stor som prisskillnaden.

Sent omsider har nu invånarna i östra Tyskland börjat upptäcka det och rätta mun efter matsäcken. De varor som legat i bakvatten ett par år börjar komma tillbaka till butiksdiskarna. Ofta dessutom i lite mer marknadstillvända förpackningar. Företagen i öst lär sig snabbt vad som krävs för att hänga med i konkurrensen – inte bara i det gamla öst utan också i västra Tyskland, där ju marknaden är betydligt större.

Än kommer det att ta åtskilliga år innan östra Tyskland är ifatt. Men upphämtningen har satt igång.

Ozonhålet – en ihålig tes?

Vi läser alltsomoftast om konsekvenserna av "ozonhålet" över Antarktis – och ibland även över Arktis. Vi hotas med hudcancer, ögonskador och skördekatastrofer.

Men hotbilden är – på samma sätt som många andra katastrofteorier – långt ifrån oomstridd bland forskarna. Den tyske professorn Wolfgang Engels hävdar till och med att ozonskiktet, sett över en tjugo-tvåårsperiod, i själva verket har ökat.

Förra vintern uppmättes mycket tunna ozonskikt över de arktiska områdena och då var katastrofen hotande nära. Det må vara att det obefolkade Antarktis saknar skyddande ozonlager, men när norra halvklotet, med större delen av jordens befolkning drabbas, då blir hotet genast mycket större.

Men det tunna ozonskiktet fylldes igen lika snabbt som det skapats. Professorn i meteorologi Karin Labitzke varnade för oansvarig hysteri och visade att de låga värdena i januari passade in inom ramen för normala årsvariationer.

Karin Petzoldt, vid Freie Universität i Berlin förklarade januari-siffrorna med tillfälliga meteorologiska orsaker. Även om vintern nere på marken var ovanligt mild var polarluften i stratosfären (där ozonskiktet skall finnas) i vintras ovanligt kall i Europa, köldcentrum med låg ozonhalt var förskjutet åt det europeiska hållet av Nordkalotten.

Vädripåverkan kan innebära förändringar i ozonhalten på 25 procent, medan kemiska substanser har motsvarande effekt på högst 5 procent enligt Petzoldt.

Professor Dirk de Muer vid Kungliga Meteorologiska Insti-

tutet i Bryssel mäter ozonhalten tre gånger per vecka med hjälp av vätgasballonger. Mätningarna har pågått i tjugo år. Muer kommenterar vinterns låga ozonhalter med att de var koncentrerade till januari. Redan i februari hade naturens självläkande krafter ordnat till saken, eftersom ozon skapas kontinuerligt med hjälp av solstrålningen.

Inte freonets påverkan

Professor Wolfgang Engels menar att man egentligen aldrig konstaterade något ozonhål över Arktis i vintras. Det var istället en förhöjd halt av klorföreningar; freoner förväntas ju äta upp ozonskiktet.

Men vid närmare efterforskningar var det inte fråga om en artificiellt framkallad ökning av freonhalten. Det visade sig istället vara fråga om en sprängvis uppkommen kraftig ökning av andra klorföreningar. Denna hade sin förklaring i vulkanutbrottet i Pinatubo på Filippinerna. Engels menar att tesen om freons skadlighet för ozonskiktet är ihålig.

Freon är nämligen fyra gånger så tung som vanlig luft och sjunker därför snabbt nedåt. Det är därför osannolikt att den får någon större verkan på ozon-

skiktet i stratosfären (däremot är det ju tänkbart att freonerna skulle få en positiv effekt på det ozon som i lägre luftlager är en svår luftförorening – ozon är ju märkligt såtillvida att det är en livsnödvändighet i höga luftlager, men en allvarlig luftförorening i skikten närmast jordytan).

Det tar ungefär tjugo år för freonerna att nå upp i stratosfären. Men, påpekar Engels, ozonhålet över Antarktis upptäcktes redan 1956. Då skulle freonerna ha behövt släppas ut vid jordytan under 1930-talet för att ha haft denna effekt. Men då var freon ännu inte i användning. Argumentationen om freonets inverkan på ozonskiktet håller alltså inte, enligt professor Engels.

Engels menar att det finns en annan förklaring till de uppmätta klorgasnivåerna på Antarktis. Utsläpp från berget Erebus, som bara ligger några kilometer från den vetenskapliga mätstationen vid McMurdochsundet.

Ozonproduktionen i stratosfären påverkas av solfläckscykeln på 22 år. För att få en riktig uppfattning om utvecklingen av ozonhalten i atmosfären måste man enligt Engels studera en 22-årsperiod. Om man gör det, och rensar uppgifterna för solfläcksvariationen, kommer man enligt Engels fram till att ozonhalten ökat och inte minskat.

Påståendet låter sannolikt med tanke på de stora ozonmängder som produceras i den lägre atmosfären i samband med bilavgaser och starkt solljus. □

Tyska forskares rön tyder på att det inte är farligare än förr att tillbringa semestern på badstranden.

Vapentechnologin inte fulländad...

I *Contra* nr 3 1991 redovisade vi en del av bakgrunden till de allierade framgångarna i kriget mot Irak förra året: En överlägsen vapentechnologi.

Fördjupade analyser har emellertid visat att tekniken inte alltid fungerade som det var tänkt. Det var kanske inte så mycket allierad teknologisk överlägsenhet som irakisk svag motivation och brist på organisationsförmåga som avgjorde kriget.

Iraks krigsmakt var numerärt imponerande. Dessutom har den som "grävt ner sig" alltid ett försprång. De militära taktikernas tumregel är att det behövs en överlägsenhet på tre mot ett för att vinna offensiva operationer. Denna tumregel skall dock tillämpas lokalt. Med överlägsna transportresurser kan en teknologiskt avancerad armé ständigt skapa nya taktiska övertag på olika ställen inom en omfattande krigsskådeplats.

Det som inte minst imponerade på den militära expertisen var att de allierade i ett offensivt krig kunde slå numerärt överlägsna styrkor. Den överlägsenheten har nu ifrågasatts. Det talades i början av förra året om att Irak hade mellan 500 000 och 600 000 man på plats i närheten av och i Kuwait.

Halva armén försvann

Amerikanska representanhusets granskningsgrupp har nu reducerat det uppskattade antalet till 183 000, räknat vid landkrigets start. Därmed blir de allierade framgångarna inte fullt lika imponerande som vi tidigare trott.

Orsaken till den stora skillnaden är en oanad mängd deserteringar under den militära uppbyggnadsfasen. Den irakiska moralen var uppenbarligen på botten.

Representanhusets analysgrupp under Les Aspin och William Dickinson räknar med att hela 153 000 soldater deserterade innan markkriget började. Därutöver dödades 9 000 soldater av flygangreppen. Detta innebär att nästan halva irakiska armén försvann innan kriget satte igång. Detta förringar dock inte på något sätt den samlade allierade insatsen.

Avsikten med de massiva flygangreppen var naturligtvis att sänka moralen och skapa oordning i fiendens led. Det lyckades tydligen över hövan. En militär styrka som reducerats till hälften på grund av upplösning i stridsmoralen tappar säkert mer än hälften av sin stridsförmåga.

De amerikanska kryssningsrobotarnas framgångar tillskrevs bl a överlägsen underrättelseverksamhet. Men på viktiga punkter missade de allierade. När landkriget avblåstes efter 100 timmar räknade de allierade med att irakierna inte skulle kunna dra tillbaka sina stridsvagnar och sin tunga utrustning till Iraks kärnland av den

enkla anledningen att broar och reträttvägar var sprängda. Så gick det inte. De flesta brukbara stridsvagnarna tog sig över floderna och kunde användas för att slå ner upproret mot Saddam Hussein.

Också det republikanska gardet, Saddam Husseins elitstyrkor, klarade sig relativt bra. De sattes inte in i de avgörande striderna och kunde därför intakta sättas in för att hänsynslöst slå ner oppositionen mot Saddam.

Bara 50 procents träffsäkerhet

Den snabba allierade segern över Irak imponerade. Det amerikanska teknologiska övertaget underströks i kommentarerna. Så även i *Contra*s analys i nr 3 1991. Men fortsatta amerikanska analyser av orsakerna till de lättköpta framgångarna har delvis fått ändrad tyngdpunkt. De nya vapensystemen fungerade inte alltid felfritt.

Kryssningsroboten Tomahawk var en framgång. Men analyser i efterhand visar att det trots allt bara var 60 procent av de

Amerikanska arméns senaste uppgifter innebär att bara 10 av 86 avfytrade Scud-robotar förstördes av Patriot-robotar.

attacker som genomfördes av det nya "osynliga" flygplanet *Stealth* (F-117A) som uppnådde sitt mål. Tidigare talades det om 90-procentiga framgångar. Också kryssningsrobotarnas framgångar har reviderats nedåt. 50 procent träff. Eller 50 procent miss om man så vill. Dessa siffror ligger långt över vad som gäller för konventionella vapen, men det är inte den avgörande vändpunkt i militärteknologin som det tidigare hävdats.

Patriot-roboten, som sköt ned de irakisk-sovjetiska Scud-robotarna var visserligen spektakulära i CNNs direktrapportering. Men för den amerikanska militären var resultatet en svår besvikelse. Den återspeglar sig också på möjligheterna att genomföra rymdförsvaret i SDI-programmet "Stjärnornas Krig", som lanserades av Ronald Reagan. Den styrteknik och elektronik som användes i Patriot-roboten har mycket gemensamt med SDI-programmets system för robotförsvaret.

Amerikanska arméns senaste uppgifter

innebär att bara 10 av 86 avfytrade Scud-robotar förstördes av Patriot-robotar. Ytterligare 14 oskadliggjordes utan att förstöras. Detta innebär att 62 av 86 Scud-robotar klarade sig ifrån Patriot-robotarna.

Skillnaden i effektivitet är ganska stor mellan Israel och Saudi-Arabien. I Saudi-Arabien hade de allierade haft lång tid på sig att förbereda Patriot-robotarna och där nåddes 70 procent framgång. Till Israel flögs robotarna in i en hast och resultatet blev föga uppmuntrande. Scud-robotarnas egna brister gjorde mer för att skydda israelerna än Patriot-robotarna.

Flyginsatserna avgörande

Flygangreppen mot de irakiska landstyrkorna var avgörande för att knäcka moralen. *Stealth*-planet var också framgångsrikt i så motto att inte ett enda förlorades. Det visade sig verkligen vara "osynligt" för den irakiska radarn (som dock inte användes fullt ut, eftersom irakierna visste att så fort de aktiverade sin radar fick de

påhållning av en allierad radarsökande robot).

Stealth-planen svarade för 40 procent av de strategiska attackerna under kriget (trots att bara 2 procent av flygplanen var *Stealth*-plan), så de gjorde en betydelsefull insats. Men de lyckades inte slå ut de irakiska kärnvapeninstallationerna. Trots upprepa angrepp mot anläggningen Al Attheer så befanns den vara i stort sett intakt efter kriget.

Helt visst har de allierade lärt sig många läxor av kriget mot Irak. Därmed bör utrustning, taktik och strategi kunna förbättras framöver. Men den överlägsenhet som visades i kriget berodde mer på låg moral och bristande stridsvilja hos irakierna än på den överlägsna allierade teknologin.

Viktigt är dock att den allierade inledande flyginsatsen verksamt bidrog till moralupplösningen i den irakiska armén. Gulfkriget var första och hittills enda gången då ett flygvapen i praktiken har besegrat en landbaserad armé. □

Annons

Gorbachev. Nice Smile - Teeth of of Iron

Var Gorbatsjovs reformer bara en front iscensatta av Kremis män för att lura till sig krediter, teknologi osv från Väst, samt för att underlätta spionage mot Väst?

Författaren till en ny bok *Gorbachev. Nice Smile - Teeth of Iron* har funnit att:

*en expert på desinformation - f d KGB-chefen Jurij Andropov - och *inte Gorbatsjov* lanserade de nuvarande reformerna i Sovjet/Ryssland.

*Gorbatsjovs väg till maktne förbereddes av KGB.

*Västskrediter - med Gorbatsjovs kändedom - slussades i hemlighet till diverse kommunistpartier och sovjetiska frontorganisationer runtom i Europa.

*Gorbatsjovs nära medarbetare f d "utrikesministern" Eduard Sjevardnadze, för några år sedan låg bakom uppförandet av sovjetiska koncentrationsläger för oliktänkande. Idag är han politisk ledare i Azerbaidjan.

*Sovjet/Ryssland rustat upp militärt på Kolahalvön - potentiellt med förberedelse för ett enormt angrepp mot Sverige.

*KGBs och GRUs (och deras efterträdare) aktiviteter har ökat markant sedan Gorbatsjovs makttillträde och därefter.

Gorbachev. Nice Smile - Teeth of Iron (80 sidor, ISBN 0-646-09582-X) är angelägen läsning inte minst för Dig som är svensk.

För bara femton australiensiska dollars (inklusive flygporto) får Du boken. Skicka checken till Ron Westin, GPO Box 4678, Sydney, NSW 2001, Australien. Beställ nu medan svenska kronan står högt i kurs!

SVERIGESMYCKET

* 18 K GULD

* EXKLUSIVT

* GEDIGET

JAG BESTÄLLER FÖLJANDE 2,8 CM LÅNGA SMYCKEN I 18 KARAT KONTROLLSTÄMPLAT GULD:

... st Hängsmycke à 389,- Namn: .....

... st Örhänge à 389,- Adress: .....

... st Brosch à 389,- Telen: .....

Skicka beställningen till SVEGULD, Box 3372, 165 22 HÄSSELBY

Pris exkl. porto/exp. avgift. 2 veckors returrätt

Republikerna i det forna Sovjet (2):

Moldavien

Moldavien är en av de forna sovjetrepubliker som är mest plågat av etniska konflikter som tagit sig våldsamma uttryck. Bakgrunden är Stalins önskan att kontrollera det egentligen rumänska Moldavien med hjälp av en rysk minoritet. Moldavien tillfördes rysktalande områden som nu utgör en krutdurk. Striden står hård vid Bender (minns Karl XII:s kalabalik!), den rumänsktalande staden på högra Dnjestr-stranden och Tiraspol, den rysktalande staden på västra Dnjestrstranden...

Större delen av Moldavien ligger mellan floderna Dnjestr och Prut (en biflod till Donau). Prut utgör gräns till Rumänien, medan Dnjestr i norr är gräns till Ukraina. I söder omfattar Moldavien också områden öster om Dnjestr, vilket är kärnan till landets etniska problem – mer om dessa längre fram.

Rumänskt redan på romartiden

Redan på romartiden var dagens Moldavien en del av Rumänien, dåtidens provins Dacien. Kejsar Trajanus ansåg att landet skulle skyddas mot de okontrollerade ryska stammarna längre mot nordost och lät bygga en mur mot den ryska stäppen. I början av medeltiden styrdes Bessarabien av skilda rumänska kungahus.

Under 1400-talets början kontrollerades Bessarabien av ungrarna, men senare befriade sig stora delar av Bessarabien och provinsen Bukovina (närmast norr om Bessarabien) från den ungersk överhögheten. Men friheten blev inte långvarig. Turkarnas expansion mot norr gick också ut över Moldavien.

I början av 1800-talet var turkarna så försvagade att den ryske tsaren kunde lägga under sig delar av Moldavien, som bildade ett guvernement i Ryssland under namnet Bessarabien. I samband med ryska revolutionen och första världskrigets slut blev Moldavien åter rumänskt 1918.

Mellan 1924 och 1940 fanns inom den ukrainska sovjetrepubliken en "autonom moldavisk socialistisk sovjetrepublik" (en autonom republik var hierarkiskt ett steg nedanför en sovjetrepublik), men den omfattade inte det egentliga Bessarabien.

Offer för Molotov-Ribbentrop

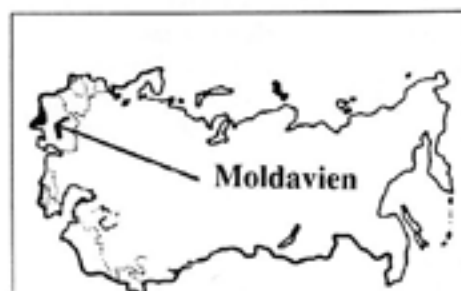
Stalin lät 1940 ansluta Bessarabien till Sovjetunionen som en egen sovjetrepublik. Detta var en del av överenskommelsen mellan Stalin och Hitler i Molotov-Ribbentrop-pakten. Under andra världskriget bytte Bessarabien herre inte mindre än tre gånger.

Efter andra världskrigets slut tvangs Rumänien (som tidvis under kriget – precis som Sovjet – stått på Hitlers sida) under teckna ett fredsfördrag där Bessarabien även formellt överfördes till Sovjet.

Moldaver blev den sovjetiska benämningen på ett folk som egentligen inte går att skilja från rumänerna. Dock försökte Stalin fjärma Moldavien från Rumänien genom att införa det kyrilliska alfabetet i det moldaviska språket. Situationen blev därmed snarlik den i Jugoslavien, där serbiska skrivs med kyrilliska bokstäver medan kroatiska skrivs med latinska, trots att skriven serbokroatiska är ganska enhetlig – frånsatt bokstäverna.

I Moldavien återinfördes de latinska bokstäverna 1989 och sedan dess är skrivsättet i Moldavien och Rumänien i stort sett enhetligt.

Samtidigt som de latinska bokstäverna återinfördes blev rumänska det enda officiella språket i Moldavien. Den betydande

Yta: 33 800 km²

Folkmängd: 4,5 miljoner

Folkslag: Rumäner 64%, ukrainare 14%, ryssar 13%, gaugaser 4%, judar 2%, övriga 3%

Huvudstad: Chisinau (tidigare Kisjinev) med 750 000 invånare

ryska och ukrainska minoriteten kan alltså inte längre kommunicera med sina egna myndigheter på det officiella språket. Fram till 1995 skall dessutom en rad arbeten underkastas språkprov, de som inte kan rumänska tillräckligt bra kommer att få sparken.

Rumänerna betraktar definitivt moldaverna som en del av det rumänska folket.

Ryskt område skapar konflikt

Ett annat av Stalins knep för att skaffa sig bättre kontroll över Moldavien var att till republiken föra områden som historiskt och etniskt alls inte hade något samband med det gamla Bessarabien. Det var de huvudsakligen rysk- och ukrainskspråkiga områdena på västra Dnjestr-stranden.

Genom att tillföra dessa områden till Moldavien skaffade sig Stalin ett stabilt slaviskt inslag i den annars huvudsakligen rumänska republiken (rumänska är ett latinskt språk, mer släkt med franskan och italienskan än med de omgivande bulgariska, ryska och ukrainska språken). Men han skapade också ett långsiktigt etniskt pro-

blem. Området – som idag kallas Trans-Dnjestrrien – har varit en ständig oroskälla i det nya självständiga Moldavien. Ryssarna och ukrainarna i området vill inte tillhöra ett Moldavien som kan förväntas bli förenat med Rumänien inom några år. Å andra sidan vill de moldaviska ledarna idag inte alls släppa ifrån sig denna ekonomiskt viktiga del av republiken.

Det finns ytterligare en betydelsefull minoritetsgrupp i Moldavien, gaugaserna, som dock bara utgör 4 procent av befolkningen. Gaugaserna bor i södra delen av Moldavien. De talar ett språk som är släkt med turkiskan, men flydde undan det framträngande turkiska väldet under senare delen av medeltiden för att få behålla sin ortodoxa tro.

Såväl gaugaserna som ryssarna/ukrainarna i Trans-Dnjestrrien har utropat självständiga republiker, som vill bryta sig loss från Moldavien. Märkligt nog vill de moldaviska nationalisterna slå vakt om ett Moldavien inom de gamla sovjet-moldaviska gränserna, dvs inklusive de icke-rumänska folkgrupper som redan idag utgör en allvarlig etnisk konfliktkälla.

Fina vinodlingar förstörda

Moldavien är ett mycket bördigt land och det svarade för en stor del av Sovjetunionens jordbruksproduktion. T ex en fjärdedel av vinproduktionen, en fjärdedel av fruktproduktionen, en knapp fjärdedel av tobaksproduktionen och en tiondel av köttproduktionen (att jämföra med en femtiondel av befolkningen). Det odlas också grönsaker och naturligtvis spannmål. De fina vinodlingarna förstördes till stor del under Gorbatsjovs anti-alkoholkampanj under mitten av 1980-talet. Det tar lång tid att odla fram nya vinstocker och den skada som Gorbatsjovs politik förorsakade har ännu inte kunnat återhämtas.

Det sovjetiska jordbruket var som bekant synnerligen efterblivet och ineffektivt. I den föga imponerande samlingen av femton sovjetrepubliker intog Moldavien dock första rummet när det gällde jordbruksproduktion per hektar.

Eftersom Moldavien saknar andra naturtillgångar än den goda jorden och det fina klimatet har industrin inriktats på konsumtionsvaror, inte minst inom livsmedelsområdet.

De politiska motsättningarna i Moldavien följer huvudsakligen de nationella linjerna.

Moldaviska folkfrontens utgångspunkt

har varit att Moldavien (inklusive Bukovina i norr, inom Ukraina) är områden som ockuperades av Sovjetunionen under Andra världskriget och därför skulle ha samma status som de baltiska staterna. Där ville man inte bryta sig ur unionen utan återupprätta självständigheten efter en olaglig ockupation. Folkfronten ser i förlängningen en återförening med Rumänien.

Socialdemokratiska grupper och bondegrupperingar ser också Rumänien och Moldavien som en språklig och kulturell enhet. De arbetar för ett närmande mellan länderna, men det närmandet bör främst vara kulturellt och ekonomiskt. En återförening med Rumänien är tänkbar först i en mycket avlägsen framtid.

Den tredje starka politiska grupperingen i Moldavien bygger på de etniska minoriteterna – ryssar, ukrainare och gaugasier. I dessa grupper är man starka motståndare till en förening med Rumänien – ryssarna skulle då få lika svårt att kommunicera med centralmakten i Bukarest som den moldaviska majoriteten under de gångna femtio åren haft att kommunicera med centralmakten i Moskva.

I folkomröstningen om Moldaviens självständighet röstade 90 procent av befolkningen i dessa områden för att Sovjetunionen skulle bestå.

Kommunist vid makten

Efter Sovjetunionens sammanbrott är Moldavien en självständig stat. Det är dock den nya stat som ser ut att ha de största utsikterna att försvinna. Moldavien är till sin grundkaraktär en papperskonstruktion. Det naturliga vore att området väster om Dnjestr sammanfördes med Rumänien, medan området öster om Dnjestr sammanfördes med Ukraina.

För närvarande pågår dock full väpnad konflikt mellan de olika folkgrupperna.

Moldavien vann inte någon demokrati i och med självständigheten. Mircea Snegur "valdes" efter självständigheten till presi-

dent i ett skenval av gammal klassisk sovjetmodell, där Snegur var ende kandidaten. Snegur har visserligen av sagt sig kommunismen, men han har byggt upp hela sin politiska karriär i sovjetrepubliken Moldavien och han var innan presidentvalet talman i det gamla kommunistiska moldaviska parlamentet. Han var förvisso inte någon dissident som stod upp för det politiska motståndet mot kommunistmakten, han var en del av maktapparaten.

Idag talar man gärna om marknadsekonomi och Moldavien har efter tjeckoslovakisk modell beslutat att dela ut privatiseringskuponger som ett led i överförandet av statlig egendom till medborgarna. Än har dock inget konkret skett. Och utvecklingen av småföretagsamheten har faktiskt gått snabbare i det ryskkontrollerade Trans-Dnjestrrien än i de bessarabiska delarna av Moldavien. Ekonomin är kontrollerad av staten, ryska trupper upprätthåller ordningen i de delar av landet där kriget mellan olika folkslag inte är helt okontrollerat och en "f d" kommunist sitter vid makten.

Moldavien har en lång väg att vandra innan landet tar ens de första allvarligt menade stegen i riktning mot demokrati och marknadsekonomi. □

En annan bild av McCarthy

Ingen människa i Väst har väl sedan 1945 blivit så utskälld och misstänkliggjord som McCarthy. Det råder närmast enighet om att han var en omoralisk och cynisk demagog, som var på väg att ge yttrandefriheten i USA samma villkor som i Sovjet.

Medan alla seriösa historiker är eniga om att han emellanåt överdrev eller kom med helt ogrundade anklagelser mot regeringsanställda amerikaner, råder det emellertid betydande oenighet om allvaret av han försyndelser. Och vad gäller synen på honom som människa har nya forskare fällt omdömen, som diametralt skiljer sig från de hävdvunna.

I över tjugo år var den inbitne McCarthy-motståndaren Richard Roveres biografi *Senator Joe McCarthy* (1959) den enda samlade beskrivningen av McCarthy's liv och gärningar.

Roveres slutsats är att McCarthy blott var en oseriös äventyrare, som betraktade politik som ett gyckelspel. Som M O'Brien emellertid påpekade i *McCarthy and McCarthyism in Wisconsin* (1980) är Roveres beskrivning ofullständig eftersom den uteslutande bygger på tidningsartiklar, tryckt material från tiden och personliga minnen.

1982 kom så äntligen en omfattande och vetenskapligt fullödiga biografi av den liberala historieforskaren T C Reeves. Reeves påvisar, genom att gå igenom McCarthy's karriär fram till 1950 då hans antikommunistiska "korståg" började, att McCarthy var en både sympatisk och välmående människa, vars svaghet dock var att han lätt drogs med av det han kämpade för. Samtidigt blev han genast från början av sin karriär

utsatt för en skarp och ofta orättvis kritik från motståndare i hemstaten Wisconsin.

Ville avhjälpa bostadsbristen

Redan under sina första år som senator, 1947, kom dessa tendenser till uttryck. Då tog McCarthy sig an uppgiften att kämpa för att den sockerransonerings som införts på grund av kriget skulle upphävas.

Både styrkan av engagemang och förmågan att överbevisa eller förvirra motståndare genom användandet av en kaotisk mängd av "dokumentation", var egenskaper som McCarthy här för första gången visade upp i ljuset, egenskaper som senare blev välkända under "kommunistjakten".

Det var också 1947 som hans kritiker gjorde sina första misstag. De beskyllde, helt felaktigt, McCarthy för att ha mottagit mutor av en Pepsi Cola-fabrikant. Som Reeves emellertid visar, var cola-industrins intressen och McCarthy's mål helt motsatta. Faktum var att sena-

torn blev uppmärksammas på sockerbristen när han talade med husmödrar som inte kunde slyta.

McCarthy påtog sig också att undersöka förutsättningarna för ett program för att avhjälpa den stora bostadsbristen efter demobiliseringen. Han gjorde en stor insats, men blev fångad mellan socialistiskt orienterade demokrater och doktrinära republikaner som avvisade all offentlig finansiering. De vänsterorienterade beskyllde honom för att sitta i knäet på fastighetsmäklarlobben, och de högerorienterade ansåg att han med sina angrepp på fastighetsspekulanter "satte landet i en rysk tvångströja".

Han egen inställning var pragmatisk: "Frågan är hur vi kan ge... hjälp mest effektivt. Hur vi kan få ut det mesta av varje dollar." Särskilt energisk var han i sina försök att få en motsträvig senat att skapa bättre bostadsmöjligheter för invaliderade krigsveteraner. "Det fanns ingen märkbar politisk vinst att hämta ur denna envisa kamp. Senare skildrare av McCarthy's liv valde, i sin iver att porträttera senatens som den fulländade cynikern, att ignorera den", skriver Reeves.

McCarthy's sista engagemang, innan han blev uppslukad av antikommunismen, var riktat mot den amerikanska armén, som enligt uppgift hade använt sig av tortyr under förhör av några nazistiska krigsförbrytare. Anklagelsen mot armén visade sig snart felaktig. Den olyckliga episoden blev därför senare tagen

som ytterligare ett vittnesbörd om McCarthy's fascistiska böjelser. Hans engagemang hade emellertid sin grund i en rakt motsatt inställning: Med uppriktig indignation beskyllde han armén för att ha övertagit "exakt samma taktik som vi beskyller Hitler och Stalin för".

Vänlig även mot motståndare

Det var i många år en odiskutabel McCarthy-myth att senatens med kall beräkning hade beslutat att utnyttja kommunisthotet för att bli återvald 1952. Beslutet skulle ha fattats under ett förtroligt möte mellan honom och några anhängare den 7 januari 1950.

Självaste Paul Johnson återger i sin *Världshistoria* okritiskt denna myth. McCarthy hade emellertid ett flertal gånger före den 7 januari 1950 (och alltså också före den 9 februari 1950 då han höll sitt första berömda antikommunistiska tal) beskyllt motståndare för att vara kommunister i det fördolda.

Det viktiga bevismaterial mot journalisten Cedric Parker, som McCarthy upptäckte i november 1949, övertygade kanske honom om att amerikanska kommunister utgjorde en verklig fara.

T C Reeves skriver om det ironiska i att "medan kritiker skällde ut McCarthy för att vara alltigenom cynisk, omoralisk och till på köpet skrupulös, visste hans närmaste att han blivit en fanatiker". Det handlade dock om en mycket mjuk "fanatism". McCarthy var alltid vänlig även

mot den värsta motståndare och var alltid beredd att räkna behövande en hjälpsam hand – även de människor som han offentligt beskyllde för undergrävande verksamhet. Denna solidaritet, trots politiska meningsmotsättningar, blev oftast – förståeligt nog – bemött med både misstänksamhet och otacksamhet.

Tövrigt hade McCarthy endast begränsade ambitioner och närde inte någon önskan att få mer makt, t ex i form av president-ämbetet. Framför allt hade han ingen utopi. Han var en naiv och föga reflekterande bondson, som tack vare flit och intelligens blivit jurist, domare och slutligen senator.

I motsats till så många andra politiker kunde han inte höja sig över sina rötter och han såg det statigvarande som sin uppgift att kämpa för dem som han kallade äkta amerikaner, i motsats till de "ljusröda" administratörerna i Washington.

Nyttig i Eisenhowers valkampanj

Hans världsbild var självfallet förenklad men inte helt ogrundad och delades av stora delar av befolkningen. Som republikan agiterade McCarthy emot det han kallade demokraternas "Big Government"-politik. Denna ovilja mot de stora sociala programmen under Roosevelt och Truman vann genklang bland många som ansåg att friheten var hotad.

Reeves avvisar tankegångarna om att det rådde ett antikommunistiskt "hysteri". Han hänvisar till att bara omkring en procent av amerikanerna betraktade "oamerikansk verksamhet" som ett hot.

McCarthy's stora popularitet var i stället ett tecken på ett brett folkligt missnöje. Republikanerna fann honom därför nyttig under valkampanjen 1952, men deras begeistring svalnade snabbt efter valsegern.

McCarthy var nämligen tro-

gen partiet och hans fortsatta letande efter kommunister i regeringsinstitutionerna blev under 1953 en belastning för president Eisenhower.

Presidenten stod inte, som Paul Johnson hävdar, maktlös inför McCarthy's huserande. Både Reeves och den prisbelönade McCarthy-experten Robert Griffith skriver att Eisenhower vid varje tidpunkt ögonblickligen kunde ha stoppat den ivrige senatoren.

Då Eisenhower slutligen fann McCarthy för besvärlig lät han arrangera de så kallade McCarthy-förhören 1954. Utfallet av

Senator Joe McCarthy konfererar med sin rådgivare Roy Cohn under McCarthy's undersökningar av påstådd infiltrationsverksamhet inom den amerikanska armén.

dessa vände opinionen, varmed vägen öppnades för senatens fördömande av McCarthy i december 1954. Det gjorde honom till en bruten man, och han dog endast tio år därefter som "den ensamaste mannen i världen". Han var inte av den materia som diktatorer görs av.

Inte ett ont ben i kroppen

Domen över McCarthy har bland intellektuella som bekant varit nästan enhällig. Här ska därför några av de mest förkättrade slutsatserna tas upp till granskning.

Den kritiske R Griffith erkän-

ner således att McCarthy's dumdristiga anklagelser mot människor som endast varit i kontakt med kommunister kanske var ett oundvikligt resultat av 1930-tallets folkfronttaktik, där icke-kommunistiska vänsterorienterade gick samman med kommunister om att stödja en lång rad frågor. Detta gjorde det vanskligt att bevisa en given individs partitillhörighet.

WF Buckley och L Brent Bozell fäster i deras bok *McCarthy an His Enemies* uppmärksamheten på att det inte var McCarthy's uppgift att bevisa något, eftersom Trumans loja-

en utbredd svaghet i utrikesministeriets säkerhetssystem: Medan man i andra regeringsorganisationer under åren 1947–1951 avskedat över 300 personer på grund av bristande lojalitet, avskedades ingen inom utrikesministeriet.

Buckley och Bozell anser att McCarthy, för att skapa uppmärksamhet kring dessa förhållanden, var tvungen att överdriva. De påpekar också att det faktiskt var hans motståndare i senaten som tvingade honom att offentliggöra namnen på de misstänkta.

McCarthy ansåg själv att det skulle vara olämpligt: "Jag har tillräckligt för att vara överbevisad om att de antingen är medlemmar i kommunistpartiet eller också gett stor hjälp till kommunisterna. Kanske har jag fel. Det är därför jag säger att jag inte kommer att förelägga detta offentligt med mindre än att senaten kräver det."

En vän till McCarthy berättar: "Vid ett tillfälle stötte jag och Joe ihop med en kvinna utanför en butik. Kvinnan ville gå in och handla men kunde inte eftersom hennes barn var bråkiga. Då sa Joe: 'Gå du in och handla, så ska jag passa dina barn under tiden.' Så var han, en amerikansk senator, barnvakt åt en person han aldrig träffat förut." En typisk handling för mannen, som "inte hade ett ont ben i sin kropp".

I historiens dom över honom saknade hans anhängare alltid detta, som de hade satt mest värde på: Hans humor, storsinnet, vänlighet och förmåga att skratta åt sig själv. Detta är mycket riktigt inte hela sanningen om honom, men det är också en del av sanningen.

Man kan inte låta bli att förundra sig över, att medan kommunister nästan alltid tillerkänns goda mänskliga egenskaper ("de menar ju gott"), är detta något som sällan förunnas antikommunister. □

Det sista var en symptom på

Teeth of iron

Contramedarbetaren Rune Westin – eller Ron Westin som han kallar sig i Australien – har skrivit en bok som behandlar utvecklingen i Sovjet under unionens sista år.

Sista handen lades vid boken några dagar innan Sovjetunionens upplösning vid årskiftet 1991/92. Då Gorbatsjov fortfarande var centralfiguren, därav den idag kanske lite otidsenliga titeln *Gorbachev. Nice Smile – Teeth of Iron*.

Men de tankar som författaren framför och den analys han gör är på inget sätt begränsad till Gorbatsjov-epoken. Mycket av det som sägs om Gorbatsjov och hans anhängare kan mycket väl också sägas om Boris Jeltsin – för att inte tala om Ukrainas Leonid Kravtjuk och ledarna i många av de kaukasiska och centralasiatiska republiker som uppstod ur Sovjetunionens ruiner.

Kommunister, överallt kommunister

Överallt (nästan), sitter det "före detta" kommunister i ledningen för staterna. De kan visserligen för närvarande vara försiktiga i sina framträdanden och sin politik. De kan t o m förespråka privatisering eller närmande till NATO. Men var har vi dem när möjligheten att återgå till det gamla yppas?

Rune Westin citerar de glättade diplomatiska rapporterna från Kina våren 1989. Demokratirörelsen var på väg att segra. Den 4 juni dränktes rörelsen i blod och Kina föll tillbaka i det djupaste kommunistiska barbari.

Visserligen har mycket förändrats i det som en gång var Sovjet – men många av strukturerna är fortfarande intakta. De skulle enkelt och med mycket kort varsel åter kunna inlemmas i det kommunistiska systemet. Det må sedan vara ryskt, ukrainskt, azerbajdžiskt eller sovjetiskt.

Styrelseordföranden i Aeroflot, världens största flygbolag, är marskalk i flygvap-

net. VD för samma bolag är flygvapen-general. Hela den civila flygplansflottan står vid behov till de militära myndigheternas förfogande. Inom media sitter många av de gamla kommunisterna kvar. Visst har det öppnats vissa möjligheter för äkta journalistik, men än är kanske en tredjedel av nyhetsbyrån Itar-Tass medarbetare också engagerade i underrättelsetjänsten.

Tre fjärdedelar av de ryska officerarna av överstes eller högre grad var medlemmar i kommunistpartiet när det förbjöds. De flesta finns kvar i armén. Bara några få har tänkt om. Hotet om en militärkupp i Ryssland är hela tiden levande.

Reformpolitik har funnits förr

Reformer är ingen nyhet i Sovjet. Varken Gorbatsjov eller Jeltsin var först på plan. När ekonomin brakade ihop satsade t o m

republikerna idag är att satsa på mycket osäkra kort. Visserligen kan vi hoppas att länder som Estland och Litauen (i bästa fall också Lettland) skall kunna frigöra sig på allvar. Men vad händer i Ryssland? Är hjälp dit inte bara hjälp till den nuvarande "ex"-kommunistiska makteliten att hålla sig kvar vid köttgrytorna?

Författaren behandlar i ett utförligt kapitel kuppförsoket i Moskva sommaren 1991. Han redovisar utförligt en rad fakta som talar för att kuppmakarna egentligen inte var intresserade av att ta över makten – de kunde ha gjort det om de verkligen gått in för saken – syftet var snarare att stärka det tidigare Sovjetunionens position i Väst. Att skapa en kanal för ekonomiskt stöd till det ekonomiskt svårt sargade landet.

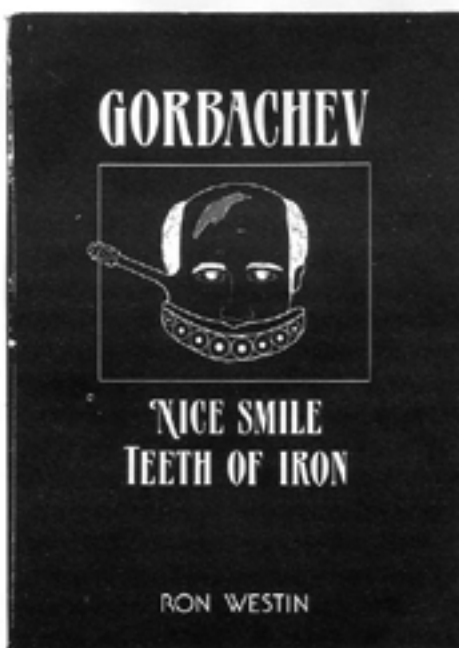
Inte bara ex-Sovjet

Vid sidan av de forna sovjetiska republikerna är det framförallt Rumänien (och naturligtvis "rest-Jugoslavien") som behåller den kommunistiska profilen. Hela den rumänska revolutionen kontrollerades av kommunister, kommunister som dock händelsevis fått nog av Rumäniens diktator Nicolae Ceausescu. Det var inte dessa kommunister ensamma om. Ceausescu hade länge varit en nagel i ögat för de mest renläriga kommunister från Ulbricht till Brezjnev. Den gamla skolans män fick chansen att göra sig av med någon som inte passade in i ledet. Och denna gång till applåder från Väst.

Rune Westin är född i Sverige, men har bott större delen av sitt liv i Australien. Hans svenska rötter märks på många ställen i boken. Det innebär att de specifikt svenska aspekterna på viktiga problemställningar tas upp lika mycket som de australiensiska.

Därför blir den lilla boken av Rune Westin mer intressant än många andra utländska böcker på samma tema. Det svenska perspektivet är naturligtvis något som intresserar oss skandinaviska läsare särskilt.

Carl G. Holm

Lenin på fri företagsamhet i den s k NEP-politiken 1921. Bara för att några år senare – när NEP-politiken satt fart på ekonomin – återigen slå till hänsynslöst. Också Nikita Khrushjov satsade på reformer. Reformerna som i grunden var till för att cementera kommunistpamparnas maktställning.

Att satsa på utveckling i de forna sovjet-

BOK-NYTT

Omfördelningens etik

Det är två föreläsningar, som den nu avlidne franske ekonomen B de Jouvenel höll i Cambridge, som nu funnit vägen till den svenska bokmarknaden.

I den första delen nagelfars det socialistiska idealet. I den andra behandlas transfereringsekonominns effekter på den offentliga sektorns omfång samt den samhällsmentalitet som blir följden härav.

Alltsomoftats har det hävdats att den moderna socialismen skulle ha sina rötter i samma förställningar – alltifrån det bibliska jubelåret till vår tids jordockupationer i Latinamerika. Sammanhanget är emellertid långtifrån entydligt, eftersom det ju råder en klar kontrast mellan omfördelningen av jord och andra produktionsmedel och omfördelningen av inkomst.

Var och en som studerat ekonomi har matats med resonnement om den avtagande gränsnyttan, iakttagelser som i och för sig ofta är helt självklara, t ex att även den läckraste mat smakar måttligt bra när man är proppmätt. Det är därför en sann njutning att ta del av Jouvenels lustfyllda avrättning av gränsnytteaxiomets utvidgning till att gälla även inkomsten. I verkligheten kan man omöjligt mäta två människors behovstillfredsställelse med någon gemensam måttstock.

Hur underligt det än kan låta förefaller det som om hela den nutida transfereringsideologin bygger på fundamentalsatser, nämligen dels att konsumtion utöver en viss nivå är asocial och improduktiv, dels att endast organisationers - utgifter går till nyttiga ändamål.

Hur skulle man annars förkla-

ra att en familjs utgifter för barnens skolgång anses omoralisk och bör ersättas av statlig skolgång, eller att företagets driftbudget av skattetekniska skäl belastas med representationskostnader, något som gångna tiders industribaroner skulle ha fnyst föraktfullt åt? En kanske icke helt avsedd effekt av transfereringsraseriet har uppenbarligen varit nedmonteringen av de frivilliga oavlönade tjänster-

na, t ex familjernas uppfostran av sina barn och omhändertagandet av gamla och sjuka anhöriga, alltså just förintandet av den broderskärlek som de tidiga socialisterna ville främja.

Det är med stor glädje man äntligen tar del av dessa tankegångar. Och det är signifikativt att tiden nu hunnit i fatt de ekonomer, förutom Bertrand de Jouvenel även Friedrich von Hayek och Milton Friedman, som redan för ett halvsekel sedan varnade för vad som skulle komma.

Birger Larsson

Bertrand de Jouvenel: *Omfördelningens etik*. Radio. ISBN: 91-7568-037-8

Moralpartiet

Erik Lindfeldt tecknar i Moralpartiet en bild av KdS' ursprung, historia och profil. Det är en exposé över år av motvind på den väg som slutligen skulle leda fram till riksdagen.

Partiet bildades redan 1964 med den gamle hedersmannen Lewi Pethrus som initiativtagare och galjonsfigur. Tanken var att föra fram en etisk dimension i politiken som skulle ersätta den materialism som höger-vänstermotsättningen hade utvecklats till. Man såg sig själva som ett alternativ till den tilltagande blockpolitiken. Folkmoral, familj och kristen grund var de viktigaste drag som utformade partiets kulturkonservatism. Partiprogrammet rymde också en ekonomisk politik med borgerliga förtecken, men samtidigt ett tydligt socialt engagemang.

Det är ingen lätt sak för ett litet, nytt parti att kliva in på den politiska arenan. KdS fick möta många motgångar. Inför det första valet uppdagades det att en av de ledande i partiet hade ett förflutet inom Sverige Nationella Förbundet, en nationalsocialistiskt influerad rörelse. Att han brutit med denna riktning redan 1942 och ångtat sin villfarelse, bevekade naturligtvis inte Expressen.

Det allvarligaste hindret för ett politiskt genombrott visade sig fyraprocentsspärren bli. Bortsett från att KdS genom valtekniskt samarbete med Centerpartiet lyckades erövra ett mandat, betydde spärren över tjugo års ökenvandring.

I början av 1970-talet skedde ett generationsskifte. Den unge Alf Svensson tog över rodret. Många befarade en vänstervridning, när denne började tala om löntagarinflytande i företagen. Man erinrade sig också att Svensson tidigare hamnat i debatt med Lewi Pethrus när Pethrus försvarade USAs insatser i Vietnam.

Men den nye partiledaren

skulle med tiden visa sig vara på rätt kurs. KdS behövde en starkare politisk profil. Svensson sökte därför inspiration i den kristdemokratiska rörelsen.

Det innebar en klart borgerlig markering. Snart försvann sådana egendomliga inslag i partiprogrammet som tanken på en samlingsregering och det envisa påståendet att KdS stod vid sidan av blocken. Större utrymme gavs åt de ekonomiska frågorna. Därtill strävade partiet mer målmedvetet mot en breddning av partiet, så att även icke kristna kunde känna sig hemma. Alf Svenssons strategi och skickliga ledning torde ha varit avgörande för det genombrott som KdS slutligen uppnådde.

Helt utan motsättningar har partiets linje inte varit. Inom partiledningen finns krafter som söker släta ut de kristna värderingarna, som trots allt utgör grunder för partiet, medan partiets kärntrupper är fast förankrade i en biblisk kristendom.

En viss kluvenhet märks i den officiella linjen. Man säger t ex att ett foster är ett eget liv som har rätt att födas, men man vill inte i lag förbjuda någon att dräpa det.

Moralpartiet är skriven före valet och ger oss således bakgrunden till senare händelser. Den är skriven av en utomstående, som beskriver sin roll som den "intresserade journalistens".

På ett område är det dock fråga om något annat än en dokumentering. Författaren hoppas kunna försvaga den kristna "fundamentalismen", och undslipper sig, troligen i detta syfte en i mitt tycke mindre genomtänkt redogörelse för inställningen till homosexualitet. I övrigt är boken en mycket saklig beskrivning av Kristdemokratiska Samhällspartiet.

Joakim Förars

Erik Lindfeldt: *Moralpartiet*. Carlssons Förlag, 1991. ISBN: 91-7798-4331

Sista vittnet i bunkern

Winston Churchill lär ha yttrat: "Om människorna känt till vilka som bestämmer över världens öden, skulle de aldrig våga somna."

Det var ingen överdrift före och under Andra världskriget, då Europa dominerades av två avgudade massmördare: Stalin och Hitler. Denna fasansväckande sanning bekräftas till fullo av ögonvittnen som tjänstgjort hos Hitler i "Örnnästet", "Varglyan" och Berlinbunkern" fram till det kända slutet: självmordet.

Hitler råkade överta makten i Tyskland efter att ett kaos hävts. Hotet att kommunisterna skulle överta regeringsmakten var avvärrt, liksom den långvariga depressionen runt om i industrivärlden. Hjuln skulle åter börja rulla, de arbetslösa skara minskas liksom hungersnöden i ett Tyskland som förlorat Första världskriget.

Dessa framgångar spädde nationalsocialisterna på med nya rustningar, först i hemlighet men senare fullt öppet. Skickliga nazistiska propagandamakare tillskrev Hitlers ledning allt det

goda som uppnåts.

Det till en början framgångsrika fälttåget mot Sovjetryssland (Hitler struntade i Molotov-Ribbentrop-pakten) förstärkte tron hos de flesta tyskar på Hitlers genialitet. Men redan hösten 1942 insåg en av Führerns duktiga generaler att kriget var förlorat. Hitler, som började tro på sin genialitet, avskedade omedelbart sin djärve general Halder för dennes förslag att avbryta det ryska fälttåget.

Året därpå talade en annan berömd general, Jodl, till nazistkoryféeer och lät förstå att nederlaget var oundvikligt. Men detta hindrade inte honom att avsluta sitt tal med hänvisning till försynen som skänkt landet Führern som var förutbestämd att föra det tyska folket till en "lysade framtid".

De tomma, insmickrande orden under framgångens glansperiod hade fått magisk innebörd, som om upprepadet av önsketankar snart skulle förvandla verkligheten...

Folket och de flesta militärer förlitade sig på Führern, medan denne litade blint på försynen som i kombination med hans genialitet skulle förhindra nederlaget. Innan flygfältet i Berlin

hunnit ockuperats av de anstormade ryssarna föreslog Hitlers chefpilot en flykt till ett vänligt sinnat arabland i Mellanöstern.

Med ett penndrag kunde Hitler ha stoppat fortsatta förluster av människoliv och räddat sina återstående storstäder från att

följt honom i döden.

I verkligheten var Hitler en feg stackare som skröt med sina "studier i Wien, konstnärliga själ, arkitekttalang och allmänna genialitet". Han skickade barn från Hitlerjugend i döden för att förlänga sitt drömliv ytterligare några dagar. Därefter delade han ut ordnar till dem som överlevt pansarslaget, fylld av förakt för generalerna och folket...

I förordet till den intressanta boken *Sista ögonvittnet i bunkern* bekymrar sig författarna över att Hitler framstår som en genomsnittsmänniska och inte som ett monster. Men just genom denna objektiva bild avklädder de Führern fullständigt och uppenbarar det han verkligen var: en psykopat som led av hypokondri och storhetsvansinne.

Den utmärkta boken som bygger på Getrud Junges, en av Führerns sekreterare, berättelse bör läsas noggrant – inte minst av dem som råkat bli vilseförda av nutida rasister och nynazister.

Marek Zyto.

P Galante och E Silianoff: Sista ögonvittnet i bunkern. Forum. ISBN: 91-37-09728-8

förvandlas till ruinlandskap. Men han var fången i sin övertygelse om den slutgiltiga segern. I stunder av missmod dagdrömde han högt inför sina medarbetare. Sinnebilderna för undergången var att han döende på slagfältet skulle omges av sina officerare som i slutna led och med dragna värjor skulle

CONTRA 1 1993

I kommande nummer ska vi titta närmare på EG. Leder den Europeiska Gemenskapen ett friare och mer välmående Europa, eller handlar det om en gigantisk byråkrati med socialistiska förtecken? Vidare fortsätter artikelserien om f d Sovjetrepubliker. Och så ska vi intervjua personerna bakom Frihetsfronten. Samt mycket mer.

...kommer i december